

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ
И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

ЗАВОД ЗА ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

РАЗВОЈ СИСТЕМА ФУНКЦИОНАЛНОГ
ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА
ОДРАСЛИХ У СРБИЈИ

ОПШТИ СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА ЗА ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ

Приручник за наставнике

СРПСКИ ЈЕЗИК 1. ЦИКЛУС

Београд, 2013

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ
И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

ЗАВОД ЗА ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

РАЗВОЈ СИСТЕМА ФУНКЦИОНАЛНОГ
ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА
ОДРАСЛИХ У СРБИЈИ

ОПШТИ СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА ЗА ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ

Приручник за наставнике

СРПСКИ ЈЕЗИК – ПРВИ ЦИКЛУС

Биљана Ивковић

Љиљана Пањковић

Споменка Марковић

Радмила Жежељ Ралић

Београд, 2013

Општи стандарди постигнућа за основно образовање одраслих

Издавач

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања

За издавача

Мр Драган Банићевић, директор Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања

Уредница

Јелена Најдановић Томић, руководилац Центра за стандарде
Ана Пејић, саветник-координатор за српски језик и књижевност

Одговорна уредница

Мр Гордана Чапрић, заменица директора

Лекторка

Тања Трбојевић

Дизајн

Мирослав Јовановић

Општи стандарди постигнућа за основно образовање одраслих развијани су током 2011. и 2012. године у оквиру пројекта *Развијање образовних стандарда за крај основног образовања одраслих* Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања уз подршку *Пројекта Друџа шанса – Развој система функционалног основног образовања одраслих у Србији*. Стандарди су објављени у јуну 2013. године у *Правилнику о општим стандардима постигнућа за основно образовање одраслих* („Службени гласник РС”, бр. 13/50).

ISBN 978-86-86715-36-4

Садржај

1. Функционално основно образовање одраслих	7
1.1. Приступ основном образовању одраслих у Републици Србији	7
1.2. Профил полазника	10
1.3. Обавезујућа документа	11
2. Образовни стандарди	12
2.1. Појам образовних стандарда	12
2.2. Однос стандарда и исхода у курикулуму.....	13
2.3. Стандарди и дидактичко-методичка апаратура (наставне методе, облици рада са полазницима, планирање наставе, коришћење уџбеника, оцењивање итд.)	15
3. О стандардима за предмет Српски језик.....	19
3.1. Веза образовних стандарда са наставним програмом	19
3.2. Примери задатака.....	22
3.2.1. Област ГОВОРНА КУЛТУРА.....	22
3.2.2. Област ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ.....	23
3.2.2. Област ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ.....	32
3.2.4. Област ГРАМАТИКА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА.....	38
3.2.5. Област КЊИЖЕВНОСТ	43
3.3. Примена образовних стандарда у наставном процесу	48
3.4. Образовни стандарди и материјал за учење	49
4. Општи стандарди постигнућа за предмет Српски језик за први циклус.....	51
Општа предметна компетенција.....	51
1. Област ГОВОРНА КУЛТУРА	51
Основни ниво	51
2. Област ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ	51
3. Област ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ.....	52
4. Област ГРАМАТИКА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА	52
5. Област КЊИЖЕВНОСТ	52
Напредни ниво	53
2. Област ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ	53
3. Област ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ.....	53
4. Област ГРАМАТИКА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА	53
5. Област КЊИЖЕВНОСТ	54
5. Литература.....	55
6. Прилози	56
Прилог 1 — Наставни план ФООО	56
Прилог 2 — Пример глобалног плана рада.....	57
7. Радна група за израду стандарда.....	58

Поштоване колегинице и колеге,

Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања развио је стандарде постигнућа за полазнике функционалног основног образовања одраслих. Улога стандарда је да осигурају квалитет образовања, односно да омогуће да сви полазници добију подједнако квалитетно образовање. Наставницима стандарди представљају важан оријентир за свакодневни рад. Очекивани исходи дефинисани у стандардима указују на то докле сви полазници треба да стигну, шта да развију, науче, усвоје. Они им омогућавају не само да „мере” постигнуће полазника већ, пре свега, да планирају свој наставни рад тако да полазници заиста и остваре та постигнућа.

Успешној реализацији овог значајног посла допринела је подршка и помоћ коју је пружио Пројекат *Друџа шанса* – развој система функционалног основног образовања одраслих. Њихова пионирска искуства у успостављању система образовања одраслих, заснованог на модерном функционалном курикулуму, помогла су да се рад на развоју стандарда одвија лако. Експертски тим Пројекта *Друџа шанса*, проф. др Снежана Медић, доц. др Љиљана Левков, проф. др Шефика Алибабић, доц. др Александра Пејатовић, Јелена Јаковљевић и Мирјана Милановић, коме се придружио проф. др Александар Бауцал. Експертски тим је током свих фаза рада на стандардима пружао подршку радним групама и у великој мери допринео квалитету стандарда. Исто тако, не мање значајну техничку и логистичку подршку развоју стандарда пружила је вођа Пројекта *Друџа шанса*, гђа Анита Јакобсоне.

Приручник који је пред вама треба да помогне наставницима да употребљавају стандарде на начин који доприноси повећању квалитета наставе и учења. Задаци којима су илустровани поједини стандарди јесу посебна вредност овог Приручника. Они могу да се користе за непосредно мерење остварености стандарда, али, пре свега, треба да послуже као идеја и инспирација за креирање нових задатака и нових наставних активности.

Стандарди постигнућа за полазнике функционалног основног образовања одраслих, као и приручници за наставнике, развијани су под „будним оком” спец. Јелене Најдановић Томић, руководиоца Центра за стандарде, која је стручном подршком и координацијом омогућила да у процес развоја буду укључени релевантни стручњаци за образовање одраслих, стручњаци за поједине наставне предмете, односно научне дисциплине, наставници који непосредно раде са одраслима и децом, стручњаци из Завода. Сви они су великим залагањем и интензивним радом дали значајан допринос унапређењу квалитета образовања одраслих. За квалитет Приручника посебна заслуга припада проф. др Снежани Медић и доц. др Љиљани Левков, које су и ауторке прва два поглавља Приручника.

Желимо вам успешан рад.

Главна и одговорна уредница

1. Функционално основно образовање одраслих

1.1. Приступ основном образовању одраслих у Републици Србији

Мада је већ више од пола века основно образовање право и обавеза за све грађане, Србија се суочава са проблемом неприхватљиво високог процента становништва без завршеног основног образовања. Готово милион одраслих, старијих од петнаест година, нема завршено основно образовање. У образовном систему Србије нису постојале одговарајуће концепцијске и организационе могућности за решавање овог проблема. Постојећи наставни план и програм за основно образовање одраслих је вишеструко и вишезначно застарео и непримерен је потребама и могућностима учења и образовања одраслих. Такав план и програм оствариван је у само 14 школа за основно образовање одраслих. Тако је основно образовање одраслих било двојакó недоступно одраслима, због недоступности школама које реализују овакав програм као и због незаинтересованости одраслих за неадекватан програм који се нуди.

Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије је уз подршку фонда ЕУ (ИПА 2008) реализовало пројекат „Друга шанса” у коме је развијен, примењен и евалуиран нови концепт основног образовања за одрасле – функционално основно образовање одраслих (ФООО). Оно омогућава доступност и сврсисходност основног образовања популацији одраслих. ФООО је организациона и програмска целина у систему формалног образовања у којој одрасли стичу основно образовање примерено њиховим потребама, могућностима учења и потребама тржишта рада. Уз основно образовање одраслима је омогућено да стекну и одговарајућу оспособљеност путем обуке. Од школске 2013/14. године, ФООО је званично укључен у образовни систем Србије и чини његов интегрални део.

ФООО уводи новине на два плана: развој новог концепта образовања и на њему заснованог наставног плана и програма за одрасле као и развој мреже школа за његову имплементацију.

Функционално основно образовање одраслих (ФООО) је национални модел основног образовања одраслих, којим се на рационалан, економичан и ефикасан начин остварује доступност образовања одраслима коришћењем постојећих ресурса образовног система Србије. образовање одраслих уводи се као нова делатност редовних основних школа. Тако је у оквиру постојећег система основних школа и школа за основно образовање одраслих развијена потребна мрежа школа за остваривање ФООО која покрива целу Србију. У седамдесет школа оспособљени су и посебно обучени школски тимови (наставници, стручни сарадници, директори и андрагошки асистенти) за реализацију новог програма за одрасле. Мрежом школа обухваћено је и 75 средњих стручних школа које су припремљене за остваривање 50 програма стручних обука. Концептом ФООО остварена је повезаност основног и стручног образовања отварањем могућности да одрасли истовремено са стицањем основног образовања похађају обуке за једноставна занимања и повећају своју запошљивост.

Основно образовање одраслих, по моделу ФООО, траје три године и остварује се у три циклуса у трајању од по годину дана. У првом циклусу стичу се основе функционалне писмености, у другом и трећем – основе општег образовања и стручне компетенције. Стручне компетенције стичу се путем обуке као једног од облика оспособљавања заснованог на стандардима рада и потребама тржишта рада.

Наставни план и програм ФООО усмерен је ка остваривању утврђених општих исхода тј. кључних компетенција. Општи исходи јесу знања, вештине и вредносни ставови неопходни за квалитетан и одговоран живот и рад у савременом друштву и у програму ФООО постижу се остваривањем предметних исхода. Оствареност општих исхода тј. кључних компетенција као и предметних исхода програма ФООО проверава се на основу Општих стандарда постигнућа за основно образовање одраслих. Општи стандарди постигнућа урађени су за крај првог циклуса и за крај основног образовања за одрасле.

Циљ наставе у првом циклусу јесте основно писмењавање, као и стицање основних елемената функционалне писмености. Наставни план и програм првог циклуса има два дела. Први део је намењен основном писмењавању (неписменима). Остварује се кроз почетну наставу српског језика и математике у укупном трајању од 200 сати (по сто сати за сваки од ових предмета). Други део је намењен стицању основа функционалне писмености у трајању од 355 часова. У први циклус основног образовања одраслих уписују се одрасли који нису похађали основну школу и немају ниједно сведочанство о завршеном разреду или имају сведочанство о завршеном првом, другом или трећем разреду.

Циљ наставе у другом циклусу јесте стицање основа општег образовања и успостављање и развој базичних интелектуалних и социјалних вештина које су неопходне за унапређење квалитета личног, породичног и социјалног живота одраслих, наставак учења, социјалну интеграцију и постепену транзицију ка тржишту рада. У други циклус основног образовања одраслих уписују се одрасли који су завршили први циклус основног образовања одраслих или прва четири разреда основног образовања и васпитања. У други циклус могу да се упишу и одрасли са завршених пет разреда основног образовања и васпитања који се укључују у други део циклуса, с тим да им школа организује допунску наставу по индивидуализованом програму из предмета ФООО које нису похађали у петом разреду у претходном образовању. образовање са завршеним другим циклусом еквивалентно је завршеном петом и шестом разреду основног образовања и васпитања.

Циљ наставе у трећем циклусу јесте завршавање основног образовања и стицање обуке за једноставно занимање. Овај циклус подразумева наставак стицања основног општег образовања и развој стручних компетенција које увећавају запошљивост, омогућавају улазак на тржиште рада или даље стручно образовање. Након завршеног трећег циклуса одрасли су подједнако способљени за даљи наставак образовања, као и за улазак на тржиште рада. У трећи циклус основног образовања одраслих уписују се одрасли који су завршили други циклус

основног образовања одраслих или који имају завршених шест разреда основног образовања. За одрасле који су завршили шест разреда редовног основног образовања организује се индивидуализована допунска настава из нових предмета који су уведени наставним планом ФООО у другом циклусу. Одрасли који су завршили редовно седми разред обавезни су да похађају комплетан трећи циклус.

Организациони облик рада у остваривању Наставног плана и програма основног образовања одраслих је редовна настава која је прилагођена потребама и могућностима одраслих (настава у блоку, за време викенда, вечерња настава, сезонско и дневно прилагођавање њиховим потребама). Прилагођавање се односи и на дужину трајања часа од 30 минута, а који се у ФООО увек реализују у блоковима различитог трајања.

Најзначајнија новина концепта ФООО је образовање и учење које је усмерено на развој кључних компетенција. Развијене кључне компетенције омогућавају да одрасли успешније, квалитетније, активније и конструктивније усмеравају свој лични, породични, радни и друштвени живот. Оне им помажу да се суоче са проблемима и изазовима у свакодневном животу и да се на правилан начин и ефикасно са њима изборе; да се на адекватан начин сналазе и поступају у радном окружењу и у радним ситуацијама; да се одговорно и конструктивно ангажују у циљу побољшавања својих личних и породичних прилика и услова и да у том циљу правилно и одговорно користе расположиве друштвене ресурсе и механизме, као и све властите ресурсе; да на одговарајући начин и сврсисходно користе технолошка помагала и разноврсна комуникациона средства; да се усмере ка наставку образовања и сталном учењу и усавршавању и да се активно, конструктивно и одговорно укључе у живот заједнице у којој живе, као и у процесе у ширем друштвеном окружењу.

У процесу развоја курикулума ФООО израда програма појединачних предмета руковођена је идејом о њиховом учешћу и доприносу развоју општих компетенција. Учешће исхода појединачних предмета у свим кључним компетенцијама главни је основ за њихову формулацију. Критеријум избора садржаја програма предмета је остваривост исхода: „Чему и како овај садржај служи” – његове импликације на когнитивни и делатни план одраслог. Функционализација у избору садржаја предмета није рађена као одговор на питање шта је то што се максимално може искључити из садржаја предмета а да научна област у предмету буде заступљена целовито. Функционализација је рађена у односу на одраслог и његово животно искуство, као одговор на питање који је то минимум критичних знања из једне научне области која су потребна одраслом да разуме свет око себе и функционише успешно према очекиваним друштвеним стандардима. Другим речима, овај курикулум оријентисан на компетенције није отварао питање шта то треба неко да научи да би савладао „основни” програм неког предмета, већ која су то критична знања и вештине које нуде поједине научне области, а неопходна су одраслом да правилно разуме свет око себе, своје понашање, своје улоге и положај у њему, да разуме шта се око њега дешава и зашто се нешто дешава, и на основу тога увиди, уме и разуме шта може да предузме да се ствари дешавају и решавају другачије или да их спречи да се дешавају.

Процес учења који треба да обезбеди развој кључних компетенција код одраслих мора се заснивати на смештању нових знања у контекст свакодневног живота одраслих и налажењу његове практичне примене у многобројним улогама и свакодневним животним и радним ситуацијама одраслог. На тај начин у процесу учења користе се предности искустава и знања које одрастао има и та искуства и знања процес учења одраслих чине практично могућим. Иако је учење у свом крајњем смислу индивидуални чин сваког полазника, оно се као процес најуспешније организује у групи, кроз групну размену и сарадњу, заједничким радом на различитим задацима и у различитим активностима, заједно са другима и уз помоћ и подршку других, увидом у сопствено напредовање и напредовање групе. Због тога је потребно да се ФООО реализује кроз процес редовне наставе.

Исходи ФООО могу се остварити ако наставник користи различите методе и могућности интерактивног рада и рада у малим групама. То значи и да ствара могућности за разне облике и правце разговора и размене са полазницима и међу њима, разматрајући разноврсне, њима интересантне појаве, помажући им да граде аргументе, успостављајући културу дијалога и међу истостишљеницима и међу неистостишљеницима и омогућавајући им да појаве и проблеме сагледавају из различитих углова и из туђе перспективе. За разлику од основног образовања за децу која се у процесу образовања организују у разреде, који подразумевају скупине истог календарског узраста од којих сваки узраст има особене карактеристике психосоцијалног развоја и степена развијености способности за учење, и где образовање и учење имају изразито формативну улогу у развоју личности, као и споља дефинисаних дугорочних циљева образовања – образовање одраслих има сасвим другачије карактеристике. Основно образовање одраслих руководи се прагматичним и краткорочно остварљивим циљевима, пре спољашњом него унутрашњом мотивацијом за учење и веома различитим мотивима, разлозима и интересовањима за укључивање у образовни процес.

Кључ за функционалност јесу наставници и од њихове умешности, околности у којима реализују програм и њихових професионалних компетенција зависи да ли ће овај образовни програм, који је развијен у свим елементима као функционалан, бити као такав и реализован.

1.2. Профил полазника

ФООО је намењен свим одраслим особама старијим од 15 година које нису никада похађале основно образовање или су га напустиле. У програм ФООО не могу се укључити полазници млађи од 15 година јер концепција и карактеристике програма не одговарају млађем узрасту. Полазници ФООО су одрасли који су пропустили прилику да у периоду критичног развоја базичних вештина и способности користе знање као супстрат на коме ће расти и развијати се њихове способности, понашање, мишљење и вештине, који најчешће нису мотивисани да уче, који у великом проценту не верују у вредност образовања и чије су животне околности често угрожавајуће. То су изазови са којима се сусрећу наставници у настојању да ове одрасле особе мотивишу за учење и задрже у образовном процесу. Стопа осипања код ових полазника прелази 30%.

Досадашња искуства у реализацији програма ФООО, у који је уписано преко седам хиљада полазника, показују да интересовање за стицање основног образовања изражавају готово подједнако мушкарци и жене. У похађању програма истрајнији су они који имају нешто повољнији економски статус и више чланова породице са завршеном основном школом.

Већина полазника, преко 80%, припада старосној групи између 15 и 36 година (најстарији полазник има 57 година). Нешто је већи проценат у узрасној групи од 15 до 25 година него 26 до 36 година, али око 10% припада старосној групи од 37 до 47 година. У старијим старосним групама више је жена.

Највеће етничке групе у ФООО чине Роми, око 50%, и Срби око 35% .

Значајан број полазника ФООО, око 34% ожењено је и удато и има децу.

Највећи број, око 70% полазника, живи испод линије сиромаштва и већина је незапослена (62%). Више од половине полазника се бави сезонским пословима, око 20% запослено је на „црно” а око 6% је регуларно запослено са пуним радним временом.

Око 60% полазника је напустило основно образовање у узрасту од 13 до 15 година, а око 30% између 10 и 12 година. Разлог напуштања за већину је незаинтересованост за школу а затим сиромаштво, пресељење породице, запослење и родитељска забрана.

Најснажнији мотиви за повратак у школу су повећана могућност запослења, стицање знања и дипломе а 16% полазника планира даљи наставак школовања.

Најзначајније сметње за редовно похађање наставе су потреба да се заради за породицу (око 30%), здравствено стање у породици и трошкови које захтева похађање ФООО.

2. ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

2.1. Појам образовних стандарда

Савремени образовни системи, као и сам образовни процес, у великој мери се заснивају на утврђеним и дефинисаним стандардима. Стандарди могу да се односе на различите аспекте не само образовног система као целине, већ и образовног процеса који се у систему одвија.

У нашем образовном систему, према одредбама Закона о основама система образовања и васпитања (2009), предвиђено је дефинисање неколико група стандарда, међу којима су општи и посебни стандарди постигнућа, стандарди компетенција за професију наставника и васпитача и њиховог професионалног развоја, стандарди компетенција директора, стандарди квалитета уџбеника и наставних средстава, стандарди квалитета рада установе и др.

Резултати истраживања која прате реформске процесе у образовању у великом броју земаља у свим деловима света, и оним развијеним и оним мање развијеним, показују да, у начелу, стандарди представљају једно од најмоћнијих оруђа за укупно побољшање резултата које образовни систем постиже. Пошто јасно показују шта треба да буду циљеви наставе, стандарди доприносе чвршћем повезивању и узајамном усклађивању свих кључних елемената у образовном процесу – образовног програма (курикулума), саме наставе, вредновања резултата, па и дефинисања одговорности за утврђене резултате.

У нашем образовном систему, како је већ показано, из много разлога и по много чему, основно образовање одраслих једно је од стратешких образовних приоритета. Недавно усвојени стандарди постигнућа у основном образовању одраслих значајно ће допринети да се заиста остваре они главни друштвени циљеви због којих овај сегмент образовног система и постоји. То је једна од главних и уједно огромна корист од ових стандарда.

Али листа разлога због којих су ови стандарди потребни и корисни, као и начина на које се они могу користити, овим је тек отворена.

Стандарди су веома корисни у процесу планирања наставе уопште, јер наставнику пружају могућност да главни нагласак у наставном процесу стави на постепено остваривање стандарда планирајући кораке на том путу. Такође, наставник сам процес води тако што ствара потребне услове за учење, уместо да полазницима преноси или излаже предвиђено градиво.

Овај начин планирања и вођења наставе подразумева и њено прилагођавање групним и индивидуалним карактеристикама полазника, што са своје стране, пак, подразумева стално праћење напредовања и подршку напредовању полазника.

Полазници најефикасније и најквалитетније уче кад су активни и укључени у различите активности у учионици, што доприноси развоју компетенција, и то је корисније и сложеније образовно постигнуће од упамћивања и пригодне репродукције наставних садржаја.

Стандарди омогућавају да се, кроз дугорочно планирање и сврсисходно индивидуално и групно прилагођавање наставе, подрже сви облици учења одраслих који имају потенцијал да доведу до жељених резултата. Уважавање специфичности у начину учења и уважавање различитих видова, облика и начина учења, представља солидну потпору и осигурава конкретну подршку концепту целоживотног учења и његовом практиковању у школским условима.

Захваљујући стандардима могуће је уважавање резултата не само формалног учења (учења које се организовано одвија у оквиру образовног система), већ и неформалног учења (које се збива изван званичних институција образовног система) и информалног учења (оних облика учења који су карактеристични и функционални у условима свакодневног живота, у којима примарни циљ активности није учење, али се оно ипак одвија и то често на ефикасан и квалитетан начин).

На стандардима заснована процена образовног статуса одраслог омогућава да се у систем основном образовања одрасли укључи сагласно компетенцијама којима располаже. Ово значи

да одрасли не мора да наставља основно школовање тамо где га је својевремено прекинуо, нити да обавезно мора да креће од почетка, ако није ни похађао школу. Управо стандарди чине могућим признавање претходног учења и развијених компетенција, који и код нас, као и у другим развијеним образовним системима, постају део законске регулативе.

Напредна и одговорна примена стандарда постигнућа у основном образовању одраслих, за коју је потребно и одређено искуство практиковања и ваљана подршка наставнику, подразумева коришћење стандарда као мотивационог средства за полазника да учи и да постиже више. Стандарди могу да охрабре и наставнике и полазнике да заједно размишљају и планирају стратегије учења у зависности од циљева и сврхе учења, да заједно утврде на које препреке наилазе и да заједно планирају начине да се ове препреке избегну или савладају.

Када се све ово има на уму, јасно је да стандарди постигнућа представљају једну од снажних и поузданих гаранција квалитета образовања и на нивоу система и на нивоу процеса.

У закључку ваља поновити да су стандарди постигнућа једно од најважнијих евалуационих средстава када је потребно утврдити стварно постигнуте резултате у процесу учења тј. степен остварености исхода и ниво развијености компетенција. А о овим потоњима управо следи неколико речи.

2.2. Однос стандарда и исхода у курикулуму

У савременим образовним програмима предметни садржаји више нису сами себи сврха и циљ, већ се појављују у функцији постизања исхода, развоја компетенција и испуњености стандарда. Ова три концепта су уједно и једна од главних окосница многих савремених образовних програма. Композиција савремених образовних програма (курикулума) стога је једноставнија него код ранијих, утолико што више не подразумева гомилање садржаја, а сложенија утолико што се ослања на више међусобно динамички повезаних категорија и димензија. И у нашем курикулуму за функционално основно образовање одраслих, који је од шк. 2013/14. године у редовној примени у систему основног образовања дефинисани су општи исходи (опште компетенције) и предметни исходи. Такође, израђени су стандарди постигнућа повезани са курикулумом који је оријентисан према општим и предметним исходима. Опште компетенције, које су као општи исходи дефинисане у курикулуму, имају снажну подршку у концепту кључних компетенција дефинисаних у одговарајућим законским решењима која регулишу основно образовање одраслих.

Које су сличности и разлике између исхода, компетенција и стандарда и да ли су и зашто сви ови концепти потребни?

Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Једна од њихових улога је да повежу оно чему се стреми у једном образовном систему са наставном и образовном праксом у њему. Кроз исходе се, другим речима, конкретизују и операционализују циљеви образовања. Ова конкретизација и операционализација је потребна стога што се, по правилу, циљеви исказују широко, уопштено, апстрактно и снажно вредносно опредељено, те најчешће остају на декларативном нивоу и тешко се претачу у реални, делатни простор. Исходи показују који и какви резултати учења и наставе одговарају циљевима постављеним или дефинисаним у једном образовном систему.

Може се рећи да стандарди и компетенције такође представљају одређене врсте исхода. Исходи су, дакле, најшира од ове три категорије концепата. Такође, треба рећи да се и исходи, и компетенције и стандарди односе на знања, умења, ставове и вредности ка чијем успостављању и развоју је усмерен образовни процес. Компетенције су специфичне по томе што се односе на знања, умења, ставове и вредности непосредно примењиве и активно коришћене не само у школском, већ и у приватном, друштвеном и радном окружењу.

У сложеном комплету који чине исходи, компетенције и стандарди, ови последњи имају улогу аршина. Стандарди су, наиме, мерни инструменти чијом употребом је могуће утврдити

шта је и у коликој мери развијено и постигнуто. Мерењу помоћу стандарда подлежу и исходи и компетенције. Примена стандарда је један од начина да се о ономе што је стварно постигнуто у образовном процесу не нагађа, већ да се то измери. За систем који је заиста окренут развоју и напредовању, последице примене стандарда су далекосежне и изузетно повољне. Мерење засновано на стандардима пружа обиље повратних информација о квалитету и развојним потребама образовног система, а та заједничка слика се, на својствен и специфичан начин, гради радом и резултатима сваке школе, сваког наставника и сваког ученика/полазника.

Курикулумом функционалног основног образовања одраслих дефинисани су општи исходи тј. кључне компетенције ка чијем развоју су усмерени предметни програми свих предмета и модула. Осим тога, сваки предметни програм је дефинисан на основу предметних исхода – очекиваних резултата учења и наставе. Предметни садржаји су бирани циљано и функционално, с обзиром на дефинисане кључне компетенције и предметне исходе. Општи циљ ФООО дефинисан је управо у духу компетенција, као успостављање и унапређивање знања, вештина, вредности и ставова неопходних за проактивно и конструктивно решавање проблема и суочавање са изазовима у свакодневном животу, унапређивање породичних и личних услова живота, обављање једноставних послова и адекватно поступање у радним ситуацијама и радном окружењу, даље образовање и активно учешће у друштвеној заједници.

Процес израде стандарда постигнућа у функционалном основном образовању одраслих био је снажно ослоњен на дефинисане компетенције и предметне исходе у курикулуму ФООО. У наредном периоду може се очекивати даље усавршавање курикулума на темељу показатеља прикупљених применом стандарда, а потом и даље прилагођавање стандарда. Као што је већ речено, исходи, компетенције и стандарди не представљају статичне, већ динамичне категорије, и то не само из угла њихових узајамних односа, већ и из угла фундаменталних карактеристика сваке од њих понаособ.

Очекивани општи исходи тј. кључне компетенције по први пут су у нас систематски дефинисане управо у курикулуму ФООО. Кључне компетенције су један од интегративних фактора курикулума, а у њиховом развоју учествују сви предмети и модули. Ево листе и кратког описа тих компетенција:

Језичка писменост се односи на оспособљеност да се изразе идеје, осећања, чињенице и мишљења у усменом и писаном облику, на матерњем језику, у различитим друштвеним, културним и комуникацијским контекстима (у породици, у радном и друштвеном окружењу, у радном и слободном времену). Ова компетенција обухвата и слушање, усмени говор, читање и писање у комуникацији на страном језику.

Математичка писменост се огледа у коришћењу математичког размишљања и основних математичких појмова у решавању проблема у ситуацијама у свакодневном животу и поимању простора и односа у њему.

Основе научне писмености значе оспособљеност за коришћење стечених знања, вештина и умења у уочавању, разумевању и објашњавању природних појава.

Дигитална писменост представља ефикасно, функционално и одговорно коришћење различитих савремених информационо-комуникационих средстава у раду, слободном времену и комуникацији.

Управљање сопственим учењем препознаје се по оспособљености да се организује сопствено учење и да му се организовано приступи, самостално или у групи и по спремности за продужено и стално, другим речима, целоживотно учење у различитим ситуацијама. У ову компетенцију укључена је и умешност у отклањању и савладавању препрека у успешном учењу.

Решавање проблема је компетенција која се састоји од препознавања, објашњавања и решавања проблема уз коришћење знања и вештина стечених у различитим областима.

Социјалне интеракције и сарадња са другима укључује свако понашање које је у служби ефикасне и конструктивне комуникације у друштвеном животу појединца и у циљу ненасилног решавања конфликата.

Грађанска одговорност за демократију значи активно и одговорно учешће у грађанском животу засновано на знању о најважнијим друштвеним и политичким вредностима, концептима и структурама.

Здравствене компетенције подразумевају преузимање одговорности за сопствено здравље и здравље породице, чување здравља и препознавање утицаја различитих начина живота и животних навика на одржање и унапређивање здравља.

Еколошке компетенције укључују активан однос према очувању и унапређењу околине.

Иницијативност и предузетништво односе се на спремност да се идеја преточи у активност, да се покрене промена, да се прилагоди иновацијама, да се преузме ризик, да се планира и управља активностима ради остварења постављених циљева.

Културна свест, мултикултуралност и креативност као компетенција односе се на осетљивост, прихватање постојања и позитивно вредновање различитости у социјалном, културном, етничком, религијском и стваралачком домену, уз разумевање значаја и уважавање креативног изражавања идеја, искустава и емоција кроз различите медије.

2.3. Стандарди и дидактичко-методичка апаратура (наставне методе, облици рада са полазницима, планирање наставе, коришћење уџбеника, оцењивање итд.)

Парафразирајући једну од полазних премиса неких од система квалитета у образовању, долазимо до тога да одговорност за учење (одговорност да ће нешто бити научено) сноси онај који учи, док образовне установе, а ми ћемо рећи пре свега наставници, „само” обезбеђују услове да се процес поучавања дешава (Zech, R., 2007). Описана ситуација постаје комплекснија када је, с једне стране, онај који учи, одрастао полазник, на веома ниском нивоу формалног образовања, а с друге стране, када наставник треба да обезбеди такве услове који ће полазнику бити јака подршка за постизање исхода учења који су дефинисани стандардима.

Наставник процесом поучавања/учења може да управља симултано користећи више елемената наставне ситуације. Међусобна повезаност елемената наставног процеса, које наставник креира и користи, као и деловање овог сложаја, који наставник ставља у функцију у комуникацији са полазником, са исходима процеса учења, општепредметном компетенцијом и стандардима постигнућа полазника приказана је у схеми број 1.

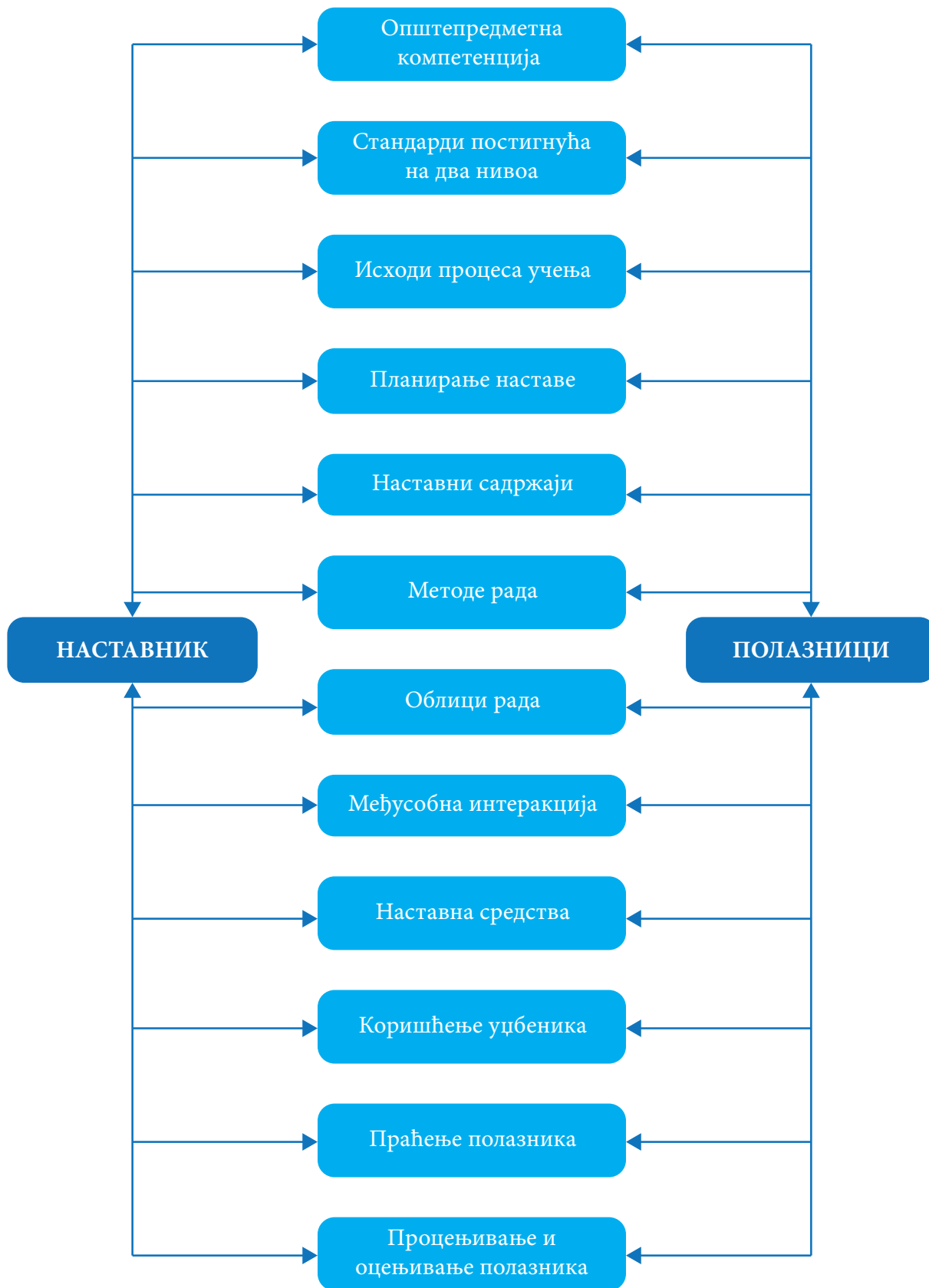
Већ на први поглед схема указује на сложеност процеса поучавања/учења, која, с једне стране, потиче од бројности елемената укључених у процес, а с друге стране, што сваки од елемената делује на друге елементе, који опет, и појединачно и заједнички, делују на било који од елемената који бисмо издвојили. Из угла актера овог процеса, није нимало лак задатак поучавања за наставника, и нимало лакши задатак за учење за одраслог полазника.

Настава у оквиру новог концепта функционалног основног образовања одраслих конципирана је као настава оријентисана на исходе процеса учења, који заједнички чине одређене компетенције, чија развијеност треба да буде усклађена са прописаним стандардима. У оквиру оваквог концепта, и настава, и улога наставника и улога полазника морају да претрпе одређене измене.

Оно чиме наставник у свом раду треба првенствено да се руководи јесу: 1) **општепредметна компетенција** која, у ствари, представља одговор на питање: Зашто полазнику треба тај предмет? Шта ће он од онога што је учио у оквиру тог предмета бити у стању да уради у свом животу, изван образовне ситуације, и то успешно? Подсећања ради, компетенције почињу да се изграђују током наставног процеса, али је најбитније да оне дођу до изражаја када полазник изађе из наставног процеса; 2) **исходи процеса учења** садрже одговоре на питање: Шта полазник треба на крају одређеног циклуса образовања да зна и уме, као и какве ставове да поседује; 3) **стандарди постигнућа полазника** дају одговор на питање: До којег нивоа, основног или напредног, полазник мора да има усвојена знања, развијене вештине и ставове да би успешно завршио образовни процес у оквиру формалног образовања.

Схема број 1: Међусобна повезаност елемената наставног процеса са исходима процеса учења, општепредметном компетенцијом и стандардима постигнућа полазника

Почев од планирања наставе, као и током целокупне њене реализације, наставник треба све елементе овог процеса да стави у функцију подршке постизању прописаних исхода на нивоима предвиђеним стандардима и остваривању општепредметне компетенције. У оваквој

концепцији рада нису наставни садржаји оно чиме се наставник првенствено руководи, већ и садржаје, као и методе и облике рада, наставна средства, садржај уџбеника и начин њиховог коришћења, праћење, процењивање и оцењивање постигнућа полазника, у најоптималнијој комбинацији, усмерава ка досезању исхода, стандарда и општепредметне компетенције. Међусобна интеракција између наставника и одраслих полазника представља посебно важну и специфичну компоненту овог процеса. Важна је компонента имајући у виду подршку потребну полазницима да надокнаде пропуштено, а специфична, јер, за разлику од деце, одрасли полазници најчешће располажу, у неким животним областима, и богатијим животним искуством од наставника. Ова чињеница може да буде полазиште за размишљање наставника о томе како да релевантно животно искуство полазника уведе у наставну ситуацију и тиме нађе још једно упориште у ходу ка исходима, стандардима и компетенцијама који треба да се остваре. На овај начин успоставља се цикличан однос између компетенција које полазници већ поседују, које уносе у наставни процес као подршку процесу учења, да би из њега понели нове компетенције које ће бити у функцији у реалним животним ситуацијама.

3. О стандардима за предмет Српски језик

Општи стандарди постигнућа – образовни стандарди за крај првог циклуса функционалног обавезног образовања одраслих за предмет Српски језик садрже стандарде постигнућа за области: *Говорна култура, Вештина читања и разумевање прочитаног, Писано изражавање, Граматика и лексикологија и Књижевност*. У оквиру сваке области описани су захтеви на основном и напредном нивоу, осим у области Говорна култура.

На крају првог циклуса образовања и изучавања предмета Српски језик, полазник има елементарна знања о језику и књижевности; функционално користи српски језик у основној усменој и писаној комуникацији у складу са језичком нормом ради учешћа у друштвеном животу, на послу и ради личног усавршавања.

3.1. Веза образовних стандарда са наставним програмом

У овом поглављу настојимо да укратко прикажемо логичну повезаност наставног програма са образовним стандардима. Наставни програм Српског језика у првом циклусу основног образовања одраслих састављен је из неколико делова и њиме су дефинисани општи исходи постигнућа, тј. кључне компетенције које полазник треба да изгради на крају школовања у првом циклусу. С друге стране, образовни стандарди су мерни инструмент чијом се употребом може „измерити” у коликој мери је нешто развијено и постигнуто. Стандарди су подељени у две групе – основни и напредни ниво; док су планом и програмом предвиђени садржаји које полазник треба да усвоји на одређеном нивоу.

Елементи наставног програма подељени су у неколико области, а свака од њих односи се на оне делове које полазник треба да усвоји и изгради као трајна знања и вештине.

У Табели 1 анализирамо наставни план и програм према општим стандардима постигнућа (*Општи стандарди постигнућа за основно образовање одраслих – Српски језик, први циклус 2013*).

У левој колони табеле налазе се садржаји који су предвиђени наставним планом и програмом, а с друге стране, у десној колони дати су називи области општих стандарда постигнућа у оквиру којих су распоређени образовни стандарди на два нивоа образовних постигнућа.

Табела 1- Наставни план и програм према општим стандардима постигнућа

Наставни план и програм у првом циклусу основног образовања одраслих	Општи стандарди постигнућа за основно образовање одраслих (први циклус)
<i>Садржаји наставног програма у првом циклусу основног образовања одраслих</i>	<i>Области образовних стандарда за крај првог циклуса основног образовања одраслих</i>
<ul style="list-style-type: none"> — Учење читања и писања – прво и друго писмо штампаним словима — Усмено изражавање и разумевање прочитаног — Писано изражавање — Граматика и правопис — Књижевност 	<ul style="list-style-type: none"> — Говорна култура — Вештина читања и разумевање прочитаног — Писано изражавање — Граматика и лексикологија — Књижевност

У Табели 2 анализирамо однос наставног садржаја из предвиђеног Наставног плана и програма који одговара области стандарда Граматика и лексикологија. Називи делова обавезних садржаја у важећем Наставном плану и програму не одговарају називима области у документу Образовни стандарди, као што смо приказали у претходној табели. Тако, на пример, граматика је издвојена са правописном нормом у Програму, док је у Образовним стандардима та област именована као Граматика и лексикологија, а правопис је, у стандардима, обухваћен у области Писано изражавање.

Треба имати на уму да се од полазника очекују основна знања српског језика, а у наредном образовном циклусу постепено се прелази на усвајање знања о језику.

Табела 2 - Садржај Наставног плана и програма према областима образовних стандарда

Садржај Наставног плана и програма (примери)	Стандарди постигнућа за област Граматика и лексикологија (примери)
Основни ниво	
<ul style="list-style-type: none"> • Глас, реч и реченица (као посебне јединице) и њихов међусобни однос • Препознавање врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне и заповедне) и по потврдности и одричности (потврдне и одричне). 	<p>О1.СЈ.1.4.1. Препознаје врсте речи (именице, заменице, придеве, бројеве и глаголе).</p> <p>О1.СЈ.1.4.2. Познаје значења речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији (нпр. у кући, у школи, на послу).</p> <p>О1.СЈ.1.4.3. Разуме појам реченице; препознаје врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне и заповедне) и по потврдности/ одричности (потврдне и одричне).</p>
Напредни ниво	
<ul style="list-style-type: none"> • Одређивање променљивих врста речи: именица и глагола, и времена вршења радње. • Одређивање врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне и заповедне) и по потврдности и одричности (потврдне и одричне). 	<p>О1.СЈ.2.4.1. Зна шта је књижевни језик; зна којим се књижевним језиком служи.</p> <p>О1.СЈ.2.4.2. Препознаје граматичке категорије променљивих речи (род и број заједничких именица).</p> <p>О1.СЈ.2.4.3. Разуме које је време исказано глаголским обликом.</p> <p>О1.СЈ.2.4.4. Препознаје субјекат и глаголски предикат.</p> <p>О1.СЈ.2.4.5. Одређује врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне и заповедне) и по потврдности/одричности (потврдне и одричне).</p> <p>О1.СЈ.2.4.6. Познаје значење речи и фразеологизама који се јављају у школским текстовима (у уџбеницима, лектири) и правилно их употребљава.</p> <p>О1.СЈ.2.4.7. Схвата значај богаћења лексичког фонда.</p>

Важно је нагласити да методички поступци, којима се реализују садржаји, могу бити разноврсни и многобројни, али усмерени на групу полазника и прилагођени њој. Неке наставне садржаје треба обрађивати у оквиру једног часа, док ће за друге бити потребна блок-настава. Сваку могућу недоумицу у раду наставник ће једноставније и брже отклонити када свој рад и знање полазника буде мерио образовним стандардима.

Током школске године треба континуирано проверавати оствареност образовних стандарда и то на што различитије начине: у дијалогу са полазницима, папир-оловка тестом, портфолиом, различитим играма (нпр. квиз, укрштеница) и на друге начине. Сврха првог циклуса образовања јесте основно описмењавање и изграђивање способности да се изразе идеје, осећања, чињенице и мишљења у усменом и писаном облику на српском језику – у различитим друштвеним, културним и комуникацијским контекстима (у породици, у радном и друштвеном окружењу, у радно и слободно време).

3.2. Примери задатака

3.2.1. Област ГОВОРНА КУЛТУРА

Говор, усмени или писани, комуникацијска је способност која подразумева јасну концепцију унапред осмишљеног садржаја и примереног начина излагања.

У области Говорна култура стандарди нису проверавани у оквиру пробног тестирања, већ представљају стручну процену комисије која је предлагала образовне стандарде. Поред тога, ови стандарди у складу су са стандардима за крај првог циклуса обавезног образовања, те је већина стандарда преузета из документа *Општи стандарди исписивања – образовни стандарди за предмет Српски језик за крај првог циклуса обавезног образовања (2011)*. Они означавају знања, вештине и способности које се очекују од свих полазника, те стандарди у овој области нису подељени на нивое постигнућа.

Стандарди О1.СЈ.1.1.1. и О1.СЈ.1.1.2. односе се на говорну културу у свакодневной комуникацији (*Општи стандарди исписивања за основно образовање одраслих – Српски језик, први циклус 2013*). Од полазника се очекује да уме да успостави вербалну комуникацију, да у њој учествује, пажљиво слушајући саговорнике, и да је оконча. Такође, полазник треба да зна да се различито обраћа различитим саговорницима и у различитим животним и говорним ситуацијама: говор у кући, међу члановима породице, разликује се од комуникације која се води у јавним установама, школи, пошти, здравственој установи и сл. Полазнике треба упућивати да усвоје и користе стандардни српски језик у свим говорним ситуацијама.

Стандард О1.СЈ.1.1.3. односи се на оно што се од полазника очекује када је у ситуацији да описује на жељену или задату тему, или када препричава неки садржај. Том приликом полазник треба самостално да прати сопствени ток мисли, вербално их смислено и правилно формулише, да се држи теме, да говори јасно и логично.

Стандард О1.СЈ.1.1.4. подразумева да полазник има изграђену способност да изведе закључак о неком догађају, о ликовима из прочитаног дела, о одгледаном филму или представи. То значи да уме да обједини информације до којих је том приликом дошао и да на основу њих формира закључак. Веома је важно да полазник има прилику да изнесе свој став о свему томе, да ли се слаже или не слаже са одређеним поступцима ликова, како би он разрешио одређену ситуацију из филма, књижевног дела, шта би предузео или променио и слично.

3.2.2. Област ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

„Заборавиш ли три дана узети књигу, твоје ће речи изгубити лепоту.“

Кинеска изрека

Ово је време штампане речи, електронских и дигиталних медија. Читање је вештина за XXI век. Можда ћемо на питање шта је читање, лакше одговорити ако разумемо шта није читање. Читање није пуко препознавање и „разабирање” слова (срицање), али без познавања и разабирања слова нема читања. Када се на познавање слова дода културни образац и контекст, тек тада говоримо о читању. Читање је „разумевање у различитим значењима”, другим речима, читање је „писање по читаоцу”.

Читање се развија у 4 нивоа.

- **Декодирање** – дешифровање знакова (слова), подразумева везу графема – фонема.
- **Разумевање прочитаног** – укључује више мисаоне процесе, мишљење, памћење, учење; на овом степену се већ укључују виши интелектуални процеси и подразумева се да полазник разуме садржај онога што чита. У зависности од вештине читања, полазник може разумети само експлицитне информације (информације које дословно пишу у реченици или тексту – најчешће одговори на питања КО, ГДЕ, КАДА) или и имплицитне информације (до којих долази повезивањем више информација из реченице или текста – КАКО, ЗАШТО).
- **Читалачки одговор** – подразумева везу читаоца и текста; свако ко чита одређени текст „учитава” у његов садржај и сопствено искуство и доживљај, те не постоје два човека који исти текст доживе на исти начин. О доживљају текста и искуству приликом читања треба разговарати, али ту не смемо бити искључиви, већ широки у прихватању њихових доживљаја (некоме се допада, некоме не, некоме се допада један сегмент, некоме други, некоме један лик, некоме други, неко га доживљава као радостан, неко као тужан, некоме је смешан, а некоме није...).
- **Анализа и евалуација** – подразумева интерпретацију текста и вредновање његових садржинских и формалних одлика.

Читање спада у најсложеније процесе учења и основа је за школско учење, али и за сваки облик самосталног стицања знања које се одвија током целог живота. То је мисаони процес и интелектуална вежба за откривање значења садржаја. Читањем се развија критички став и подстиче стваралачко прерађивање информација, развија машта, богати емоционални свет читаоца, усвајају етичке вредности, стичу нова знања, богати речник, развија способност концентрације, памћења, мишљења и логичког закључивања.

„Читање има централну улогу у процесу учења који се одвија у школи. Способност читања и разумевања налога и текста базични је предуслов за постизање успеха у било ком школском предмету. Међутим, способност читања не престаје да буде значајна и после завршетка формалног школовања. Она је од кључног значаја у свим областима усавршавања, олакшава активно учествовање у ширем контексту доживотног образовања и доприноси социјалној интеграцији и личном развоју.” (*European Commission, 2001*).

Учење читања није природан процес и неће се догодити само од себе.

Разумевање читања зависи од више чинилаца у процесу читања: од карактеристика читаоца (садржај претходног знања), интереса и мотивације за читање и намере читања, од карактеристика материјала који се чита (структура текста), од стратегија које читалац користи и захтева ситуације у којој се чита. Сви наведени чиниоци узети су у обзир приликом заснивања концепта читања у образовним стандардима.

Полазнике треба научити да правилно декодирају текст и проширују речник; охрабривати их и да шире знања о свету око себе (општа знања) и да ново што читају повезују са својим претходним знањима; учити их да развијају стратегије за боље разумевање прочитаног (предвиђање, анализирање помоћу књижевних елемената, постављање питања, стварање тј. грађење слике, сумирање...); охрабривати их да самостално прате своје разумевање смисла прочитаних речи и да умеју, према потреби и ситуацији, да примене делотворне стратегије читања. Полазник у првом циклусу је читалац-почетник, оптерећен усвајањем великог броја вештина којима треба да овлада, а не може одједном и за кратко време. Због сложеног процеса развијања способности читања са разумевањем, неопходно је да настава у тој области буде континуирана и постепена – прилагођена индивидуалним могућностима сваког полазника.

У овој области стандарди су распоређени на два нивоа, на основном и напредном нивоу постигнућа. На основном нивоу полазник чита препоручен књижевноуметнички и неуметнички текст са разумевањем основног садржаја. На напредном нивоу полазник чита, анализира и вреднује информације садржане у краћем тексту.

Задатке на основном нивоу треба успешно да решава већина полазника. За овај ниво наставник ће чешће бирати тзв. линеарни текст, књижевноуметнички или неуметнички, нпр. неку приповетку, биографију писца или лирску песму. Ако текст који се чита садржи и табелу, схему или сличан приказ, говорићемо о нелинеарном тексту.

Наставници бирају и препоручују полазницима књижевноуметничка дела и неуметничке текстове у складу са принципом индивидуализације наставе (у пракси нема обавезне и изборне лектире). Под неуметничким текстовима подразумевају се текстови из науке о језику и науке о књижевности, научнопопуларни текстови из ових области и, по потреби, текстови из медија и других извора погодни за обраду градива из предмета Српски језик (*Општи стандарди постигнућа за основно образовање одраслих – Српски језик, први циклус 2013*).

Примери задатака за основни ниво

О1.СЈ.1.2.2. Разуме дословно значење текста.	Основни ниво
<p>Пажљиво прочитајте текст, па одговорите на захтев.</p> <p style="text-align: center;">Куповао наочаре да зна читати</p> <p>Пошаље некакав отац свога сина у град у школу. Кад момче дође, ходало је два-три дана с једним својим пријатељем кроз град. На многим људима, старим и младим, видео је наочаре. Он упита свога друга зашто они људи носе наочаре. Овај му каже да они то носе зато да боље читају и пишу. Кад то чује оно момче, рече у себи: „Зашто бих се ја толико година мучио учећи се? И ја бих могао купити једне наочаре, па да одмах могу читати и писати.”</p> <p>Сутрадан пође у једну радњу. Тамо му изнесоше разне врсте наочара. Он натакне једне, па затражи да му дају једну књигу. Отвори је наопако, а кад ништа није могао прочитати, он рече: „Ове не ваљају, дај друге.”</p> <p>Тако је пробао све редом, те рече продавцу: „Или ме ти вараш, или нећеш да продаш добрих наочара.”</p> <p>Досети се продавац, па му рече: „Твоје су очи, мој пријатељу, здраве, а наочаре добре, него је теби мозак покварен.”</p> <p style="text-align: right;"><i>Народна њрича</i></p> <p>О чему говори овај текст?</p> <p>Заокружите слово испред тачног одговора.</p> <p>а) О дружењу младића са пријатељем у граду.</p> <p>б) О сусрету младића са продавцем наочара.</p> <p>в) О намери младића да се описмени без муке.</p> <p>г) О жељи младића да испроба нове врсте наочара.</p>	
<p>Решење: в) О намери младића да се описмени без муке.</p>	

01.CJ.1.2.3. Одговара на једноставна питања у вези са текстом, проналази информације експлицитно исказане у једној реченици, пасусу, или у једноставној табели (ко, шта, где, када, колико и сл.).	Основни ниво
<p>Пажљиво прочитајте текст, па одговорите на захтев.</p> <p style="text-align: center;">Три хлеба</p> <p>Један радник је свакога дана куповао три хлеба. Једном га продавац упита:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Зашто сваког дана купујеш три хлеба? Зар вас толико има? – И има и нема – одговори радник. – Ево како је то. Један хлеб је за супругу и мене. Други дајем у зајам. Трећим враћам дуг. – Не разумем – завртео је главом продавац. – Да, баш тако – одговори радник. – Један хлеб поједемо супруга и ја. Други поједу деца – то је на зајам. Трећи дајем старом оцу и мајци – тако враћам оно што дугујем. <p style="text-align: right;"><i>Аналфи Ишћван</i></p> <p>За кога радник купује други хлеб?</p> <p>Заокружите слово испред тачног одговора.</p> <ul style="list-style-type: none"> а) за оца и мајку б) за унуке в) за жену и себе г) за децу 	
Решење: г) за децу	

Напомена: Задаци којима ће се проверавати овај стандард треба да започињу речима *ко, шта, где, када, како, колико и сл.*, у зависности од тога о чему се у тексту говори. Полазницима можемо понудити задатке са тзв. вишеструким избором, а можемо користити и отворени тип задатака који подразумевају да полазници сами упишу одговор на линију.

01.CJ.1.2.4. Познаје и користи основне делове текста и књиге (име аутора, наслов, поглавља, пасусе и садржај).	Основни ниво
<p>Подвуците наслов овог текста.</p> <p style="text-align: center;">(Текст <i>Три хлеба</i> Аналфи Иштвана)</p>	
Решење: <u>Три хлеба</u>	

Напомена: Оствареност овог стандарда може се проверавати у свакодневном раду, али и задацима у тесту. На пример, тражићемо од полазника да пронађе нови текст користећи садржај књиге; или ћемо га питати да ли је неки аутор заступљен у његовој књизи; или који се текст налази на одређеној страни уџбеника и сл.

<p>О1.СЈ.1.2.5. Процењује садржај текста на основу задатог критеријума: да ли му се допада, да ли му је занимљив; да ли постоји сличност између ликова и ситуација из текста и особа и ситуација које су му познате; издваја речи које су му непознате као и нејасне делове текста.</p>	<p>Основни ниво</p>
<p>Пажљиво прочитајте текст о господину Пејаку. Подвуците у тексту речи које не разумете.</p> <p>Навршио је недавно четрдесет другу годину живота. Никад није боловао. Пуши претерано, али алкохол пије умерено. Умерен је и у свему осталом, само женско друштво воли можда и сувише. То – да. И ради много. Такав му је посао, а много му и треба за живот. За родитељске грехове и особине не зна, јер је рано изгубио оца, а мајку и не памти.</p> <p>Пејак је био оно што се зове леп мушкарац средњих година, необично висок, добро одевен и негован. Израз лица усредсређен и миран. Живи као самац, нежења, важи као имућан човек доброг укуса. Воли озбиљну музику и има само безазлене страсти као што су пливање и веслање...</p> <p style="text-align: right;">Иво Андрић, одломак из приповетке <i>Код лекара</i></p> <p>Ако су ти у овом тексту све речи јасне, онда у ☐ упиши знак +.</p> <p>Шта значи реч усредсређен у овом тексту?</p> <p>_____</p>	
<p>Решење: прибран/концентрисан/пажљив/фокусиран/усмерен/усредоточен/позоран</p>	

Напомена: За проверу остварености овог стандарда задатак треба конципирати тако да полазник може да заокружи понуђени одговор, на пример, ДА или НЕ. Кад су у питању непознате речи, налог треба да гласи тако да полазник подвуче реч/речи које су му у тексту непознате или недовољно јасне. Овај модел задатка омогућава наставнику да уочи да ли полазник има способност да прати властито разумевање текста – у нашем примеру да ли му је реч јасна или није. Уколико стави знак плус – да су му све речи познате, а не одговори на питање шта значи реч *усредсређен* (било тачно или погрешно), можемо претпоставити како полазник није овладао вештином самопраћења властитог читања текста. Овај стандард управо проверава такву важну способност полазника.

<p>О1.СЈ.1.2.5. Процењује садржај текста на основу задатог критеријума: да ли му се допада, да ли му је занимљив; да ли постоји сличност између ликова и ситуација из текста и особа и ситуација које су му познате; издваја речи које су му непознате као и нејасне делове текста.</p>	Основни ниво
<p>Иво Андрић, одломак из приповетке <i>Код лекара</i></p> <p>Да ли Вас Пејаково понашање подсећа на некога кога познајете?</p> <p style="text-align: center;">ДА НЕ</p> <p>По чему су слични?</p> <p>_____</p>	
<p>Решење: Прихватљив одговор заснива се на Пејаковом понашању, на пример: претерано пуши, воли жене, живи сам, рано остао без родитеља...</p>	

<p>О1.СЈ.1.2.6. Уноси се у свет књижевноуметничког текста и сагледава га на доживљајни начин.</p>	Основни ниво
<p>Да ли се дивите поступку јунака из бајке <i>Баш-Челик</i>?</p> <p>Заокружите један одговор.</p> <p style="text-align: center;">ДА НЕ</p> <p>Објасните зашто сте тако одговорили.</p> <p>_____</p>	
<p>Решење: Полазник може да одговори на оба начина. Закључак се заснива на његовом доживљају поступка јунака бајке Баш-Челик.</p>	

Напомена: У оквиру овог стандарда наставник ће на часовима полазнике усмено „водити кроз свет књижевноуметничког текста” и проверавати на који начин су текст полазници доживели (садржајно, сазнајно, емоционално, морално, психолошки). Свако побуђивање емоција код читалаца у току читања утиче на њихово опште разумевање текста. Дакле, пошто се стандард тиче доживљајног читања, он подразумева емоционалну компоненту читања. О расположењу (емоцијама) које је текст побудио код полазника, наставник ће сазнати у усменој и писаној комуникацији са полазником.

Примери задатака за напредни ниво

01.CJ.2.2.4. Препознаје фигуративно значење у тексту.	Напредни ниво
<p style="text-align: center;">(Текст <i>Три хлеба</i> Аналфи Иштвана)</p> <p>Шта значи када радник каже: „Други хлеб поједу деца – то је на зајам.”?</p> <p>Заокружите слово испред прихватљивог одговора.</p> <p>То значи да радник очекује:</p> <p>а) да му деца у старости помажу;</p> <p>б) да деца науче да позајмљују;</p> <p>в) да му деца дају зајам кад остари.</p>	
<p>Решење: а) да му деца у старости помажу</p>	

Напомена: За разлику од стандарда 01.CJ.1.2.1. у коме се очекује да полазник разуме дословно значење текста, овај стандард проверавамо задацима у којима се тражи разумевање пренесеног значења, фигуративног значења текста или једног његовог дела.

01.CJ.2.2.3. Одређује основни смисао текста и намену неуметничког текста.	Напредни ниво
<p>Пажљиво прочитајте текст па одговорите на захтев.</p> <p style="text-align: center;">Коприва</p> <p>Коприва је веома лековита биљка. Кад се у нашем организму смањи количина гвожђа, долази до замора и исцрпљености и човек се осећа мање способним. У том случају се препоручује свежа коприва. Коприва је добра и за чишћење крви и побољшање крвне слике. Смањује ниво шећера у крви.</p> <p>Чај од коприве треба пити без шећера. Да би лековите материје остале очуване, коприва се никада не кува, него се само попари.</p> <p>Од давних времена коприва је коришћена и у народним обичајима. О Ускрсу људи би се најпре причестили хлебом и вином, а онда копривом. На Ђурђевдан, кажу, ваља се окупати у води у којој је потопљена коприва, здравља ради. Онда се стока напије те воде ради здравља и обиља млека. Породиљама се обавезно стављала коприва под јастук ради здравог и бројног порода.</p> <p>Према народним веровањима, ако сањате коприву, то значи да вас људи оговарају. Ако сањате да вас опече, значи да ћете тога дана доживети неко понижење или несрећу.</p> <p>Шта је основна намена овог текста?</p> <p>_____</p>	
<p>Решење: Прихватају се сви одговори који се односе на закључак да текст пружа информације о коприви, да може да нас заинтересује, поучи и сл.</p>	

Напомена: Полазник треба да одреди намену текста, на пример, да ли је неки текст уметничко дело или неуметнички текст који има основну намену да информише, рекламира, упозори и сл.

<p>О1.СЈ.2.2.5. Износи доживљаје и свој став о садржају књижевноуметничког текста и образлаже зашто му се допада/не допада, због чега му је занимљив/незанимљив; да ли се слаже/не слаже са поступцима ликова.</p>	<p>Напредни ниво</p>
<p>Пажљиво прочитајте текст и одговорите на захтев.</p> <p style="text-align: center;">(Текст <i>Три хлеба</i> Аналфи Иштвана)</p> <p>Да ли се слажете са поступцима овог радника?</p> <p>Заокружите одговор ДА или НЕ.</p> <p style="text-align: center;">ДА НЕ</p> <p>Објасните зашто тако мислите.</p> <hr/> <hr/> <hr/>	
<p>Решење:</p> <p>Прихватљив одговор: Сваки одговор у коме је садржан став и образложење засновано на тексту.</p> <p>На пример:</p> <p>ДА: Зато што је добар син, поштује родитеље, тако треба да се понаша дете према родитељима и има право да очекује то од своје деце.</p> <p>НЕ: Зато што дете треба да има свој живот. Шта ако живи у другој земљи? Како да им купује хлеб?/ Зато што родитељи о деци и деца о родитељима брину из љубави, а не из осећања дуга.</p> <p>Неприхватљив одговор: Сваки одговор за који полазник не даје аргументацију засновану на тексту или одговор којим није исказан став.</p> <p>На пример:</p> <p>ДА: Зато што треба куповати хлеб.</p> <p>НЕ: Зато што не треба куповати хлеб другима.</p>	

<p>О1.СЈ.2.2.5. Износи доживљаје и свој став о садржају књижевноуметничког текста и образлаже зашто му се допада/не допада, због чега му је занимљив/незанимљив; да ли се слаже/не слаже са поступцима ликова.</p>	<p>Напредни ниво</p>
<p style="text-align: center;">Иво Андрић, одломак из приповетке <i>Код лекара</i></p> <p>Да ли бисте Пејака изабрали за Вашег пријатеља?</p> <p>Заокружите један од одговора.</p> <p style="text-align: center;">ДА НЕ</p> <p>Зашто тако мислите? Објасните.</p> <hr/>	
<p>Решење:</p> <p>Прихватљив одговор: Прихвата се сваки одговор у коме се образлаже став на основу карактеризације књижевног лика.</p> <p>ДА – на пример: Изабрао/-ла бих Пејака за пријатеља зато што је имућан и леп; зато што је умерен и има добар укус; зато што смо сличних година; зато што је самац; зато што и ја волим озбиљну музику, веслање и пливање...</p> <p>НЕ – на пример: Не бих изабрао/-ла Пејака за пријатеља зато што претерано пуши, а мени смета дукан; зато што сувише воли женско друштво; зато што је нежења; зато што много ради и нема времена за пријатеље...</p> <p>Неприхватљив одговор: Не прихвата се одговор уколико полазник није повезао особине књижевног лика са разлозима које наводи у образложењу.</p> <p>ДА – на пример: Изабрао/-ла бих Пејака за пријатеља зато што волим да се дружим.</p> <p>НЕ – на пример: Не бих изабрао/-ла Пејака за пријатеља зато што не волим да склапам пријатељства.</p>	

Напомена: Одговори који се очекују у задацима којима се тестира овај стандард треба да садрже лични став полазника и образложење. Питање ће се састојати из два дела: изношење става – свиђа ми се/не свиђа ми се, занимљиво је/није занимљиво и сл. и из релевантног образложења.

3.2.2. Област ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

У области *Писано изражавање* од полазника се очекује да функционално користи српски језик у писаној комуникацији у складу са језичком нормом ради учешћа у друштвеном животу, на послу и ради личног усавршавања.

Писано изражавање у оквиру првог циклуса ФООО прати развој писмености полазника на два нивоа – основном и напредном. Писање на основном нивоу подразумева развој основне писмености, а напредни ниво обухвата основе функционалне писмености. Суштина остваривања стандарда у овој области је у томе да је основна језичка писменост неопходно средство полазнику као претпоставка за даље учење у циљу личног и професионалног напредовања.

На основном нивоу, после научених слова, полазник треба да стекне основна знања језика, односно вештине језичке примене. Очекује се да његова знања буду функционално примењива у свакодневном животу: да може да пише штампаним словима ћирилице и латинице дајући предност ћирилици; да реченицу почне великим словом, а завршава је одговарајућим интерпункцијским знаком; да правилно пише лична имена, једночлане називе места и назив школе; да користи речи које се употребљавају у свакодневној комуникацији и да их правилно употребљава; да пише кратким, потпуним реченицама, да уме да напише поруку и кратку белешку.

У раду са полазницима треба вредновати оне делове које стандард испитује. На пример, ако задатком испитујемо усвојеност знања писања слова, онда треба занемарити остале аспекте правописних норми. На тај начин задатком испитујемо одређени стандард и меримо ниво постигнућа.

На напредном нивоу, полазник у области *Писано изражавање* треба да напише кратак, једноставан текст у коме ће користити лексички фонд ширег обима. Подразумева се да на овом нивоу треба вештије и дискурзивније да исказује своје мисли, осећања и ставове, које би донекле језички варирао у складу са темом и општим контекстом писања. Кратак текст подразумева писање неколико комуникативних реченица, смислено повезаних и састављених по граматичким правилима српског књижевног језика. Што се лексичке грађе тиче, она се на напредном нивоу усложњава, па се од полазника очекује схватање значаја богаћења лексичког фонда за лични развој. У вези са таквим ставом према језику, на напредном нивоу очекујемо да полазници овладају познавањем и правилном употребом речи и фразеологизама – који се јављају у изабраним текстовима.

Основна језичка писменост полазнику омогућава да изгради успешну комуникацију у свакодневном животу и раду.

У настави основног описмењавања (првих 100 часова) полазник треба да овлада читањем и писањем ћирилице и латинице штампаним словима. У исто време, он треба да овлада употребом великог слова у писању личних имена, једносложних појмова, као и да употребљава интерпункцијске знаке на крају реченице. Полазник треба још и да пише кратким, потпуним реченицама једноставне структуре. У даљем току описмењавања (других 100 часова), полазник учи писана слова ћирилице и латинице.

Важно је истаћи да од полазника не треба тражити да учи правописне дефиниције и правила, већ да вежба њихову употребу у реалним животним ситуацијама. Да би се то постигло, избор метода учења у настави српског језика, које подстичу различите активности, стварају добру атмосферу за учење, подстичу самоактивност, комуникацију и сарадњу – представља императиван професионални изазов за наставника.

Примери задатака за основни ниво

01.СЈ.1.3.1. Пише штампаним словима ћирилице и латинице дајући предност ћирилици.	Основни ниво
<p>Напишите име своје улице штампаним словима ћирилице.</p> <p>_____</p>	
<p>Решење: Тачан је сваки одговор у коме је назив улице написан словима ћирилице. Признају се сви одговори у складу са правописним решењем.</p>	

Напомена: Признају се и други одговори са мањим ортографским одступањима која се тичу дужине и облика линија. Не узимају се у обзир правописна правила која се односе на употребу великог и малог слова у писању назива улица.

01.СЈ.1.3.2. Почиње реченицу великим словом, завршава је одговарајућим интерпункцијским знаком.	Основни ниво
<p>Препишите правилно следеће реченице водећи рачуна о употреби великог слова и о знацима интерпункције (. ! ?).</p> <p>1. када си дошао са посла – _____</p> <p>2. данас је среда – _____</p> <p>3. одмах затвори прозор – _____</p>	
<p>Решење: 1. Када си дошао са посла? 2. Данас је среда./ Данас је среда!/ Данас је среда? 3. Одмах затвори прозор./ Одмах затвори прозор!</p>	

01.СЈ.1.3.4. Користи речи и изразе који се употребљавају у свакодневној комуникацији (у кући, школи, на послу и сл.) и правилно их употребљава.	Основни ниво
<p>Напишите како на други начин можете рећи некоме да сте се уплашили. Уместо речи <i>ујлашии</i>, употребите неку другу реч.</p> <p>_____</p>	
<p>Решење: Тачан је одговор у коме је реч <i>ујлашии</i> замењена било којом од синонимних речи. Следио сам се./ Срце ми је сишло у пете./ Престравио сам се./ Укочио сам се./ Заледио сам се.</p>	

О1.СЈ.1.3.5. Пише кратким, потпуним реченицама једноставне структуре.	Основни ниво
<p>Напишите једну реченицу о свом најбољем другу или другарици.</p> <hr/>	
<p>Решење: Прихвата се свака разумљива, комуникативна реченица састављена према граматичким правилима српског језика (садржај треба да одговара налогу).</p>	

О1.СЈ.1.3.6. Пише поруку и кратку белешку.	Основни ниво
<p>Замислите следећу ситуацију, па одговорите на захтев у задатку.</p> <p>У кући је нестало хлеба. Време је да кренете у школу. Остали укућани спавају. Одаберите једног од укућана који треба да оде по хлеб. Напишите му поруку да купи хлеб.</p> <p>У поруци наведите коме пишете поруку и шта поручујете. Потпишите се на крају поруке.</p> <div data-bbox="416 891 1182 1458" style="text-align: center;"> </div>	
<p>Решење: Тачан одговор треба да садржи све елементе из налога (коме пише, шта поручује и потпис). Порука мора бити јасна. (Не вреднује се граматичка и правописна норма.)</p>	

Примери задатака за напредни ниво

О1.СЈ.2.3.4. Пише кратак једноставан текст (нпр. на основу свог искуства); честитку, позивницу и разгледницу.	Напредни ниво
<p>Напишите кратак текст у неколико реченица о нечему што сте недавно чули, видели или доживели.</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	
<p>Решење: Прихватљив одговор је онај који садржи најмање две комуникативне реченице. Не вреднују се полазникови ставови и уверења. Реченице треба да буду смислене и потпуне (кохезивне).</p>	
О1.СЈ.2.3.4. Пише кратак једноставан текст (нпр. на основу свог искуства); честитку, позивницу и разгледницу; своју биографију и поднесак.	Напредни ниво
<p>Напишите неколико реченица о томе шта мислите о пријатељству.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	
<p>Решење: Прихватљив одговор је онај који садржи најмање две комуникативне реченице. Не вреднују се полазникови ставови и уверења. Реченице треба да говоре о пријатељству, да буду смислене и потпуне (кохезивне).</p>	

О1.СЈ.2.3.3. Уме да попуни једноставан образац са основним подацима о себи (име, презиме, име родитеља, година рођења, адреса, телефон; школа, разред, одељење).

Напредни ниво

Попуните читким словима потврду која вам је потребна за регулисање месечне карте за превоз.

ПОТВРДА

Овим се потврђује да је _____
(презиме и име ученика)

син/кћи _____ рођен/-а _____ године
(име једног родитеља) (датум рођења ученика)

у _____ општина _____ Република _____

редован ученик/-ца _____ у _____
(назив школе) (место)

у школској 20___/_____. години. Ученик/-ца похађа _____ разред.

Ова потврда се издаје ради регулисања права на _____

_____ и не може се употребити у друге сврхе.

Дана _____ године.

Секретар школе,

_____

(М.П)

_____

(својеручни потпис)

Решење: Вреднују се сви релевантни подаци (не вреднује се правописна норма коју овај стандард не испитује).

01.CJ.2.3.3. Уме да попуни једноставан образац са основним подацима о себи (име, презиме, име родитеља, година рођења, адреса, телефон; школа, разред, одељење).

Напредни ниво

Пажљиво попуните своју уплатницу штампаним словима ћирилице. Ви сте уплатилац.

У празно поље упишите своје име, презиме и адресу. Потпишите се на линији за печат и потпис уплатиоца.

НАЛОГ ЗА УПЛАТУ		
уплатилац	шифра плаћања	валута
<input style="width: 100%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>
		износ
		<input style="width: 100%;" type="text"/>
сврха уплате	рачун примаоца	
<input style="width: 100%;" type="text"/>	<input style="width: 100%;" type="text"/>	
прималац	модел и позив на број (одобрење)	
<input style="width: 100%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>	<input style="width: 50%;" type="text"/>
<hr style="width: 100%;"/>		
печат и потпис уплатиоца	место и датум пријема	датум валуте

Решење: Вреднују се сви релевантни подаци (не вреднује се правописна норма коју овај стандард не садржи).

3.2.4. Област ГРАМАТИКА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА

У области *Граматики и лексикологије* од полазника се очекује основно знање језика. Полазници треба да примене језичку норму у свакодневним животним ситуацијама. Не захтева се да познају дефиниције одређених појмова, нпр. појма променљивости речи, већ да могу да уоче разлику између променљивих речи на основу језичке праксе.

У овој области од полазника на основном нивоу очекујемо да препознаје врсте речи, да разуме појам реченице и да разликује реченице према комуникативној функцији (обавештајне, упитне и заповедне) и по облику (потврдне и одричне). У области лексикологије очекује се да познаје значења речи и фраза које се употребљавају у свакодневној комуникацији (у кући, у школи, на послу и сл.).

У оквиру морфологије (стандард О1.СЈ.1.4.1.) од полазника се очекује да препозна променљиве врсте речи са посебним освртом на именице и глаголе; да уочава суштинску разлику између њих. Овај стандард може се испитати задатком у којем ћемо полазнику дати већи број речи, а од њега захтевати да издвоји одређену категорију, нпр. именице.

Предвиђена знања синтаксе односе се на разумевање основних појмова ради њихове функционалне примене. Стандард О1.СЈ.1.4.3. дефинише разумевање појма реченице. Терминологија није обухваћена. Полазник саставља комуникативну реченицу и разликује реченице по комуникативној функцији (обавештајне, упитне и заповедне) како би умео да их примени у различитом контексту. Ово се лако може испитати на једноставним примерима, на пример, *Никола је данас био у школи.*

Подобласт лексикологије на основном нивоу своди се на познавање значења речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији. При овом захтеву треба водити рачуна да је у питању формалан књижевни израз или да од полазника „очекујемо да говори као да пишу”.

Захтеви су комплекснији на напредном нивоу. Полазник треба да зна шта је књижевни језик и којим се књижевним језиком служи, да препознаје граматичке категорије променљивих речи (род и број заједничких именица), да познаје основна глаголска времена, да препознаје субјекат и глаголски предикат и да може да одређује врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне и заповедне) и по њиховом облику. И знање лексикологије се усложњава, па полазник треба да познаје значења речи и фразеологизама који се јављају у школским текстовима и да их правилно употребљава, као и да схвата важност богаћења лексичког фонда.

У области граматике од полазника се очекује познавање књижевног језика, препознавање морфолошких и синтаксичких категорија речи. Нпр. стандард О1.СЈ.2.4.3. од полазника захтева да разуме време исказано глаголским обликом. Треба се задржати на основним глаголским временима (презенту, перфекту и футуру) без учења грађења наведених глаголских облика. Овај стандард можемо испитати тако што ћемо дати реченицу у садашњем времену: *Данас њада киша*, а од полазника захтевати да ту радњу искаже у прошлом или у будућем времену: *Јуче је њадала киша / Суџира ће њадаџи киша*. Или, можемо му понудити више реченица, па од њега захтевати да одреди оне реченице исказане у нпр. садашњем времену.

На сличне начине можемо испитивати познавање субјекта или глаголског предиката. Понудимо реченице, па од полазника захтевамо да издвоји одређени синтаксички елемент. На пример, налог ће гласити *Подвуциџе субјекџе у следеџим џримерима:*

- *У школу иде Јасна редовно, свакоџа јуџира.*
- *Мој оџац је џако нама, деџи џоворио.*
- *Победили су фудбалери нашеџ џима.*

И подобласт лексикологија је усложњена. Акценат је на богаћењу речничког фонда. То значи да на сваком часу треба наводити нове речи и изразе, објашњавати чак и оне речи за које нам се на први поглед учине јасним зато што неким полазницима не морају бити познате. Осим тога, важно је полазнике у настави наводити да што више читају и говоре јер је то један

од сигурних начина да свој лексички фонд што више богате. Стандарде из лексикологије лако можемо испитати издвајањем једне речи или израза из неког прочитаног текста и упућивањем полазника на задатак да нам објасни издвојену реч или израз, а касније, у низу примера, да одреди место где би ту реч или израз могао да употреби.

На крају, треба истаћи да је важно успоставити везу између садржаја програма и стандарда и да се сви наставни садржаји могу предавати или учити најразноврснијим поступцима, применом различитих метода, али увек тако да се остваре стандарди постигнућа.

Примери задатака за основни ниво

О1.СЈ.1.4.1. Препознаје врсте речи (именице, заменице, придеве, бројеве и глаголе).	Основни ниво
<p>Подвучите линијом све речи које су по врсти бројеви.</p> <p>– Да, баш тако – одговори радник. – Један хлеб поједемо супруга и ја. Други поједу деца – то је на зајам. Трећи дајем старом оцу и мајци – тако враћам оно што дугујем.</p>	
<p>Решење: Да, баш тако – одговори радник. – <u>Један</u> хлеб поједемо супруга и ја. <u>Други</u> поједу деца – то је на зајам. <u>Трећи</u> дајем старом оцу и мајци – тако враћам оно што дугујем.</p>	
О1.СЈ.1.4.2. Познаје значења речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији (нпр. на послу, у кући, у школи).	Основни ниво
<p>Прочитајте следећу реченицу и размислите о значењу подвучене речи.</p> <p>Када је ушао у кућу, рекао му је да је напољу <u>љут</u> мраз.</p> <p>Заокружи слово испред тачног одговора.</p> <p>Реч <i>љути</i> у наведеној реченици могли бисмо заменити речју:</p> <p>а) туп; б) укусан; в) благ; г) оштар.</p>	
<p>Решење: г) оштар</p>	

О1.СЈ.1.4.3. Разуме појам реченице; препознаје врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне, заповедне) и по потврдности/одричности (потврдне и одричне).	Основни ниво
<p>Пажљиво прочитајте текст и одговорите на захтев.</p> <p style="text-align: center;">Три хлеба</p> <p>Један радник је свакога дана куповао три хлеба.</p> <p>Једном га продавац упита:</p> <p>– Зашто сваког дана купујеш три хлеба? Зар вас толико има?</p> <p>– И има и нема – одговори радник. – Ево како је то. Један хлеб је за супругу и мене. Други дајем у зајам. Трећим враћам дуг.</p> <p>– Не разумем – завртео је главом продавац.</p> <p>– Да, баш тако – одговори радник. – Један хлеб поједемо супруга и ја. Други поједу деца – то је на зајам. Трећи дајем старом оцу и мајци – тако враћам оно што дугујем.</p> <p style="text-align: right;"><i>Аналфи Ишйиван</i></p> <p>Подвуци линијом упитне реченице у тексту.</p>	
Решење: <u>Зашто сваког дана купујеш три хлеба? Зар вас толико има?</u>	

О1.СЈ.1.4.3. Разуме појам реченице; препознаје врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне, заповедне) и по потврдности/одричности (потврдне и одричне).	Основни ниво
<p>Заокружите слово испред одричне реченице.</p> <p>а) Дошао сам на време.</p> <p>б) Нисам скувала ручак.</p> <p>в) Написао сам све.</p>	
Решење: б) Нисам скувала ручак.	

Примери задатака за напредни ниво

О1.СЈ.2.4.1. Зна шта је књижевни језик; зна којим се књижевним језиком служи.	Напредни ниво
<p>Пажљиво прочитајте текст. Подвуците речи који не припадају српском књижевном језику.</p> <p>Ја сам и многи видела. Један тако оће да пева и да се весели, други оће да се свађа и бије, онај, па, оће да спава ел' да јури женске. А има и таки што оће да седну у први камион који наиђе и да у бели свет отидну, после кад се отрезне, не врну се.</p> <p>(Прилагођен одломак из романа <i>Петријин венац</i> Драгослава Михаиловића)</p>	
<p>Решење: Ја сам и <u>многи</u> видела. Један тако <u>оће</u> да пева и да се весели, други <u>оће</u> да се свађа и бије, онај, па, <u>оће</u> да спава <u>ел'</u> да јури женске. А има и <u>таки</u> што <u>оће</u> да седну у први камион који <u>наиђе</u> и да у бели свет <u>отидну</u>, после кад се <u>отрезне</u>, не <u>врну се</u>.</p>	
О1.СЈ.2.4.2. Препознаје граматичке категорије променљивих речи (род и број заједничких именица).	Напредни ниво
<p>Одредите граматички род и број подвучене речи у реченици.</p> <p>Весна гледа <u>школу</u> са свог прозора.</p> <p>Заокружи слово испред тачног одговора.</p> <p>а) мушки род једнине б) средњи род једнине в) женски род једнине г) женски род множине д) средњи род множине ђ) мушки род множине</p>	
<p>Решење: в) женски род једнине</p>	
О1.СЈ.2.4.3. Разуме које је време исказано глаголским обликом.	Напредни ниво
<p>Заокружите слово испред реченице којом је исказана радња у будућем времену.</p> <p>а) Ишао сам на пецање док је још било свитало. б) Доћи ћу после наставе код тебе са Јованом и Петром. в) Гледам занимљив филм који сте ми препоручили.</p>	
<p>Решење: б) Доћи ћу после наставе код тебе са Јованом и Петром.</p>	

01.СЈ.2.4.4. Препознаје субјекат и глаголски предикат.	Напредни ниво
<p>Подвуците субјекат у следећој реченици.</p> <p>Изнад великог, сивог облака изненада се појавише сучеви зраци на хоризонту.</p>	
<p>Решење: Изнад великог, сивог облака изненада се појавише <u>сучеви зраци</u> на хоризонту.</p>	

01.СЈ.2.4.5. Одређује врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне и заповедне) и по потврдности/одричности (потврдне и одричне).	Напредни ниво
<p>Одредите врсту реченица према комуникативној функцији.</p> <p>а) Жени се није спавало. _____</p> <p>б) Не могу, тако ми Бога! _____</p> <p>в) Командир сјаха с коња. _____</p> <p>г) Немој више долазити! _____</p> <p>д) Зар ћеш овде остати? _____</p>	
<p>Решење:</p> <p>а) Жени се није спавало. обавештајна</p> <p>б) Не могу, тако ми Бога! узвична</p> <p>в) Командир сјаха с коња. обавештајна</p> <p>г) Немој више долазити! заповедна</p> <p>д) Зар ћеш овде остати? упитна</p>	

01.СЈ.2.4.6. Препознаје значење речи и фразеологизама који се јављају у школским текстовима (у уџбеницима, лектири) и правилно их употребљава.	Напредни ниво
<p>Одредите значење подвученог дела реченице.</p> <p>Гледај куда идеш. <u>Не лети</u> тако!</p> <p>Заокружите слово испред тачног одговора.</p> <p><i>Не леџи</i> значи:</p> <p>а) не жури;</p> <p>б) не касни;</p> <p>в) не лупај;</p> <p>г) не ударај.</p>	
<p>Решење: а) не жури</p>	

3.2.5. Област КЊИЖЕВНОСТ

Полазник на крају првог циклуса има основна знања о књижевности: разликује поетски од прозног текста, измишљене и документарне садржаје и одређује главне елементе књижевноуметничког текста.

За ову област предвиђен је мали број стандарда јер се у првом циклусу акценат ставља на описмењавање и разумевање прочитаног. Упоредо с тим, у току овог циклуса, полазник треба да стекне и знања о књижевности. Важно је уочити да се неки стандарди из ове области делимично преклапају са стандардима из области *Вешићина чишања и разумевање њрочићаног* зато што у основи области *Књижевност* – читање представља неизоставни део.

На крају првог циклуса полазник треба да овлада елементима књижевне теорије на најосновнијем нивоу: да разликује форму без навођења одлика, да зна и користи термине *ликови, догађаји, зайлети*, да разликује лирску од епске песме, документарно од измишљеног и слично.

Стандарди у области *Књижевност* распоређени су на два нивоа, основном и напредном. На основном нивоу од полазника се очекује да у оквирима функционалне писмености поседује и елементарна знања о књижевности. Полазник на овом нивоу треба да разликује, по формалним одликама, текст у стиху од текста у прози, документарни садржај од измишљеног садржаја, да одређује основне елементе књижевноуметничког текста (ликови, догађаји, време и место радње) у краћим текстовима и да одређује конотативно значење поетског текста.

Наставник треба да има на уму да му је дата слобода да избор књижевноуметничких текстова направи сам. Какав избор ће направити, зависи и од тога које компетенције код својих ученика жели да развије, а касније и да их вреднује.

Стандард О1.СЈ.1.5.1. подразумева да полазник уочава и прави разлику међу текстовима на основу формалних карактеристика – стих или проза; није потребно улазити у књижевнотеоријска тумачења.

Стандард О1.СЈ.1.5.2. мери да ли полазник препознаје да је документарни текст извор проверених информација, док се измишљени заснива на људској фантазији, на пример, разликује биографију писца од научнофантастичног текста. Овај стандард упућује наставника на избор таквих документарних текстова који би омогућили полазницима да праве разлику између измишљених (фиктивних) и документарних (реалних) садржаја – према којима ће, у сваком случају, задржати критички однос без обзира на меру представљене веродостојности од стране аутора или наратора у тексту (нпр. било у фикционалним, било у нефикционалним наративима).

Стандарди О1.СЈ.1.5.3. и О1.СЈ.1.5.4. односе се на основне елементе књижевноуметничког текста и мере да ли полазник уме да одреди ликове (носиоце радње), време и место у краћем књижевноуметничком тексту. Овај стандард представља увођење у најелементарнију књижевнотеоријску анализу за коју је битно да се у тексту сагледају носиоци радње и услови у којима се та радња дешава, што је од кључног значаја за тумачење текста.

На напредном нивоу захтеви се усложњавају и од полазника се очекује да разликује лирску од епске песме, да разликује приповедање од описивања и дијалога, да тумачи краћи наративни књижевноуметнички текст и тумачи идеје у (препорученом од стране наставника) књижевноуметничком тексту. На напредном нивоу захтеви се усложњавају иако се не инсистира на терминологији.

Стандард О1.СЈ.2.5.1. не подразумева да полазник треба да зна све одлике епске и лирске поезије, већ је довољно да их разликује на основу садржаја и форме, тј. да уочи да ли песма приказује јунака и/или догађај, или је у њој доминантно описано осећање.

Када је у питању стандард О1.СЈ.2.5.2. од полазника се очекује да препознаје и разликује приповедање, описивање и дијалог као облике казивања и приказивања у уметничком тексту. Очекује се да наставник направи одговарајући избор текстова и полазницима приближи ове уметничке поступке – њихову уметничку снагу у различитим књижевним жанровима.

Стандард О1.СЈ.2.5.3. подразумева да полазник у краћем књижевноуметничком тексту уочава повезаност догађаја, закључује о намерама и особинама ликова на основу њихових

поступака, уме да објасни расплет и да предвиђа даљи ток радње (није неопходно да полазник примењује термине заплет/расплет, али наставник може да их користи приликом тумачења).

Стандард О1.СЈ.2.5.4. мери да ли полазник уме да тумачи идеје у књижевноуметничком тексту. Иако приликом обраде текста на часу можемо од полазника тражити да самостално формулишу идеју или неке од идеја текста, овај стандард подразумева да полазник уме да тумачи идеју коју смо ми понудили или издвојили као значајну мисао из текста.

Стандарди из области *Књижевности* односе се на основе тумачења књижевноуметничког текста који је предуслов за разумевање књижевности и уживање у читању. Зато је важно да полазници овладају овим вештинама и закораче у свет књижевности.

Примери задатака за основни ниво

О1.СЈ.1.5.1. Разликује прозни текст од текста у стиху.	Основни ниво
<p>Заокружите слово испред текста у стиху.</p> <p>а) Волео сам да играм кликере по Чубури и Неимару. Знате ли да данашња деца, углавном, не знају ту игру? Сада се играју компјутерима.</p> <p>б) Мислио би човек, Кад погледа мрак, Да је страшно моћан, Да је силно јак.</p>	
Решење: б)	
О1.СЈ.1.5.2. Прави разлику између измишљеног и документарног садржаја.	Основни ниво
<p>Заокружите слово испред документарног садржаја.</p> <p>а) Мирослав Антић рођен је 14.3.1932. у Мокрину код Новог Сада. Основну школу учио је у Мокрину и Панчеву, где се породица у лето 1941. преселила из Мокрина. Гимназију је похађао у Панчеву, седми разред у Кикинди, а матурирао је у Панчеву. Студирао је славистику (руски и чешки језик) на Филозофском факултету у Београду. После матуре радио је у техници панчевачког Народног позоришта, а 1951. почео се бавити новинарством у листу <i>Панчевац</i>. Прешао је 1954. у Нови Сад и запослио се као новинар у <i>Дневнику</i>, радећи једно време у издању средом — <i>Новосадском дневнику</i>, до 1959. године.</p> <p>б) Сад се ја питам зашто мој Гага није уметник. Свирао ми је тог дана до пола један ноћу, лепо ми је свирао, плакали смо оба двојица, лепе ми песме свирао, песму о Пери који плаче пред бирџузом, јер га жена оставила, и научио сам како се цигански каже ветар дува, а каже се „балвал пурдел”, и певао ми је песму овакву: „Дино, Дино, шумадино...”</p>	
Решење: а)	

01.СЈ.1.5.3. Одређује главни догађај и ликове (који су носиоци радње) у краћем књижевноуметничком тексту.	Основни ниво
<p>Пажљиво прочитајте народну причу и одговорите на захтеве.</p> <p style="text-align: center;">Народна прича <i>Куйовао наочаре да зна чийаји</i></p> <p>Који се ликови појављују у овом тексту?</p> <p>_____</p>	
Решење: младић (син), продавац, младићев пријатељ, младићев отац	

01.СЈ.1.5.4. Одређује време и место радње у краћем књижевноуметничком тексту.	Основни ниво
<p style="text-align: center;">Народна прича <i>Куйовао наочаре да зна чийаји</i></p> <p>Где се дешава радња ове приче?</p> <p>_____</p>	
Решење: у граду / у продавници наочара	

Примери задатака за напредни ниво

О1.СЈ.2.5.1. Разликује лирску од епске песме.	Напредни ниво
<p>Прочитајте следеће стихове.</p> <p>Колико си мене ударио, Толико ћу тебе ударити, Онда ћемо на поље изаћи, И из нова мејдан започети.</p> <p>Којој врсти песама припадају ови стихови?</p> <p>Заокружите слово испред тачног одговора.</p> <p>а) епској песми б) лирској песми</p>	
Решење: а) епској песми	
О1.СЈ.2.5.2. Разликује приповедање од описивања и дијалога.	Напредни ниво
<p>Заокружите слово испред текста који садржи дијалог.</p> <p>а) Био једном један цар, па имао три сина. Кад му синови дорасту до женидбе, онда им он заповеди...</p> <p>б)</p> <p>– Ко си ти? – Ја сам Цврчак који говори. – Шта тражиш у мојој соби?</p> <p>в) Морска саса обликом подсећа на врећу. Њен усни отвор оивичен је мноштвом пипака...</p>	
Решење: б)	

01.CJ.2.5.3. Тумачи краћи, наративни књижевноуметнички текст: предвиђа даљи ток радње, објашњава расплет, уочава међусобну повезаност догађаја, на основу поступака јунака закључује о њиховим особинама, осећањима, намерама и сл.	Напредни ниво
<p style="text-align: center;">Народна прича <i>Куйовао наочаре да зна читати</i></p> <p>Шта можеш закључити о младићу из приче?</p> <p>Заокружи слово испред тачног одговора.</p> <p>а) Био је модеран и размажен. б) Био је кратковид и несигуран. в) Био је неодлучан и неспретан. г) Био је лакомислен и неверљив.</p>	
Решење: г) Био је лакомислен и неверљив.	

01.CJ.2.5.4. Тумачи идеје у (препорученом) књижевноуметничком тексту.	Напредни ниво
<p style="text-align: center;">Народна прича <i>Куйовао наочаре да зна читати</i></p> <p>Пријатељ је рекао младићу: „Људи носе наочаре да боље читају и пишу.”</p> <p>Како је младић разумео ову реченицу?</p> <p>Одговорите на основу разумевања целине текста.</p> <p>_____</p> <p>_____</p>	
<p>Решење:</p> <p>Прихватљив одговор: Сваки одговор који указује на неспоразум у вези са наочарима (као средством које побољшава вид и олакшава читање образованим људима) и младићевим лакомисленим схватањем да оне замењују труд који се у школи улаже да човек научи читање и писање.</p> <p>На пример: Младић је разумео да је довољно да човек има наочаре и да одмах уме да чита и пише./Наочаре могу заменити велики труд који треба уложити за савладавање читања и писања./Кад човек купи (стави) наочаре, одмах постаје писмен./Ако имаш наочари, не мораш ићи у школу, не мораш учити./Са наочарама се постаје паметнији, образованији.</p> <p>Неприхватљив одговор: Сваки одговор који се заснива на погрешном разумевању текста и/или само на личном искуству коришћења наочара.</p> <p>На пример: Људи носе наочаре да боље виде шта читају/да им буду крупнија слова. Људи носе наочаре кад читају и пишу. Људи носе наочаре само кад читају и пишу. Не може се читати и писати ако се не набаве наочаре.</p>	

3.3. Примена образовних стандарда у наставном процесу

Како ће стандарди бити имплементирани у конкретној ситуацији, делом је одредио законодавац, а делом ће о томе одлучити наставник. За добру имплементацију стандарда потребно је најпре сачинити добар годишњи и оперативни план.

У годишњем плану неопходно је побројати наставне, односно предметне области, унети стандарде за сваку област и предвидети време и број часова по свакој области. О томе ће наставник одлучити на основу броја и типа захтева у образовним стандардима.

Годишње планирање може бити сачињено за сваки предмет посебно, а може се приступити и тематском годишњем планирању.

Тематско планирање захтева више времена у изради, али пружа већу подршку наставнику у току реализације програма. Тематско планирање обједињује све унутарпредметне и међупредметне садржаје и заснива се на њиховој корелацији. Само предметно планирање базира се на захтевима једног предмета, али су и у њему пожељне корелације садржаја, на пример, вежбе из граматике и лексикологије увек се вежу за текст који је полазницима већ познат и сл. Без обзира на то коју стратегију у планирању користи, наставник треба да зна да је обавезан да у годишњи план рада унесе образовне стандарде и да предвиди динамику проверавања и тестирања полазника.

Планови треба да буду јасни и прегледни. У месечним плановима, поред пописа наставних садржаја (наставних јединица), пожељно је унети и елементе организације наставе: тип часа, облик рада, наставна средства и методе рада, као и активности које се предвиђају за полазнике. Настава се најчешће реализује фронталним, групним и индивидуалним радом. Када се настава прилагођава сваком појединачном полазнику, говоримо о индивидуализацији наставе. Најчешће активности полазника на часовима српског језика су читање, причање, описивање, писање, импровизација, драматизација, игра улога и сл.

О методама и средствима наставник одлучује на основу могућности својих полазника и материјалне опремљености школе. На часовима српског језика доминира текстуална метода, метода писаних радова и илустративно-демонстративна метода.

У Прилогу 2 нудимо неколико модела образаца за планирање и реализацију наставе, које наставнике не обавезују. Наставник треба да зна да је успешан сваки начин планирања и реализације наставе који даје резултате.

Сврха образовних стандарда није да се њима бирократизује рад наставника, већ да буду показатељ шта полазник на крају одређеног циклуса зна, уме и може да уради.

3.4. Образовни стандарди и материјал за учење

Стандарди за предмет Српски језик конципирани су као општеобразовна основа сваком полазнику у области језичке писмености. Они истичу потребе савременог друштва у комуникацији, даљем школовању и будућем раду.

Стандарди у првом циклусу ФООО обезбеђују функционалну писменост тако што полазникову постигнућа превасходно усмеравају ка усменој и писаној комуникацији.

Полазници долазе са различитим животним искуством и афинитетима и то је важно имати на уму приликом планирања, организације наставе Српског језика, али и одабира материјала за учење за први циклус (уџбеника, препоручених текстова, материјала за рад на часу итд.). Треба бирати краће текстове, једноставне по структури реченице, тематски блиске полазнику, његовим интересовањима и потребама. Први часови треба да обухвате савладавање основних вештина као предуслов за самостално стицање знања и оспособљавање за исказивање мисли у слободном усменом изражавању, описивању, препричавању. У даљем току усвајања знања, полазници савладавају бољу технику читања и разумевања текста и тако успостављају емоционални однос са прочитаним текстовима, тумаче их и анализирају. Потребно је брижљиво бирати текстове. То треба да буду садржаји из различитих предметних области неопходних полазнику за успешно сналажење у свакодневном животу.

„Наставници бирају и препоручују полазницима књижевноуметничка дела и неуметничке текстове у складу са принципом индивидуализације наставе (у пракси нема обавезне и изборне лектире). Под неуметничким текстовима подразумевају се текстови из науке о језику и науке о књижевности, научнопопуларни текстови из ових области и, по потреби, текстови из медија и других извора погодни за обраду градива из предмета Српски језик.” (*Ојшћи стандарди јосћићнућа за основно образовање одраслих – Српски језик, први циклус 2013*)

Библиотека школе је право место за проналажење одговарајућих текстова за предмет Српски језик. Ту се могу наћи књиге из народне и ауторске књижевности, дела савремених српских писаца, речници, енциклопедије и многе друге занимљиве књиге и часописи.

И уџбеници за друге наставне предмете могу бити извор подесних текстова у настави српског језика. Тако, на пример, Читанка за природу и друштво за II и III разред основне школе „Нераскидиве везе” аутора Биљане Гачановић, Марије Капс и Предрага Радичевића, полазницима даје могућност да дођу до многих сазнања. На часовима се могу користити уметнички текстови и одломци наших значајних писаца који се налазе у овом уџбенику: „Дјед” (одломак из књиге „Сјећања”, Меше Селимовића); „Небеска река” (одломак из књиге „Небеска река и друге бајке” Гроздане Олујић); „Када је написана прва књига” и „Како су штампане књиге” Војислава Станојчића; „Делићи сачуване прошлости” (одломак из књиге „Погледај себе” Ђорђине Радивојевић, као и „Ризница мудрости” исте ауторке); „Све што се креће покреће Сунце” (одломак из књиге „Кроз васиону и векове” Милутина Миланковића); „Успон човека” (одломак из књиге „Одисеја у свемиру 2001” Артура Кларка); песма „Планета земља” песника Љубише Ђокића; песма „Вода” песника Душка Трифуновића; „Путници и топола” Доситеја Обрадовића; прича „Храст” Момчила Тешића; песма „Верујем” Десанке Максимовић итд.

Коришћењем дневних новина и часописа у настави, наставник може да олакша полазнику разумевање информација о свакодневним догађајима. То могу бити, на пример: „Политика”, „Политикин Забавник”, „Национална ревија”, „Хоризонт”, „Планета”, „Светосавско звонце” итд.

Као извор информација, полазници на напредном нивоу могу уз помоћ наставника користити интернет. Он им пружа неограничен приступ жељеним садржајима. При коришћењу ових извора треба водити рачуна о правилима безбедности, као и о веродостојности информација.

То могу бити интернет странице, на пример:

www.popularnanauka.com; www.riznicasrpska.net; www.nacionalnarevija.com итд.

Задатак наставника је да полазнике оспособи да прате текст и предузму све читалачке активности ради успешнијег разумевања и промишљања о тексту. Вештине читања се уче, а

временом усвојене технике и тактике омогућавају брже и лакше разумевање прочитаног. За разумевање прочитаног важна је и улога емоција полазника која се побуђује и развија током читања. Због свега наведеног – важно је одабрати добре примере текстова, прилагодити их и приближити индивидуалним могућностима полазника.

4. Општи стандарди постигнућа за предмет Српски језик за први циклус

Општи стандарди постигнућа – образовни стандарди за крај првог циклуса функционално обавезног образовања одраслих за предмет Српски језик садрже стандарде постигнућа за области: *Говорна култура, Вештина читања и разумевање прочитаног, Писано изражавање, Граматика и лексикологија и Књижевности*. У оквиру сваке области описани су захтеви на основном и најредном нивоу, осим у области Говорна култура.

Општа предметна компетенција

На крају првог циклуса образовања и изучавања предмета Српски језик, полазник има елементарна знања о језику и књижевности; функционално користи српски језик у основној усменој и писаној комуникацији у складу са језичком нормом ради учешћа у друштвеном животу, на послу и ради личног усавршавања.

1. Област **ГОВОРНА КУЛТУРА**¹

- О1.СЈ.0.1.1.** Говори јасно и течно поштујући књижевнојезичку норму.
- О1.СЈ.0.1.2.** Користи основна начела вођења разговора: уме да започне разговор, учествује у њему и оконча га на примерен начин; пажљиво слуша своје саговорнике.
- О1.СЈ.0.1.3.** Самостално (својим речима) описује и прича на задату тему; држи се теме, структурира казивање (уводни, средишњи и завршни део казивања) добро распоређујући основну информацију и додатне информације.
- О1.СЈ.0.1.4.** Износи своје мишљење (нпр. у вези са текстом из медија, неким догађајем и сл.) и уме у кратким цртама да образложи неку своју идеју и да одбрани своју тврдњу или став.

ОСНОВНИ НИВО

На основном нивоу полазник:

- чита препоручен² књижевноуметнички и неуметнички текст³ са разумевањем основног садржаја;
- пише краће, потпуне реченице; користи речи и изразе који се употребљавају у свакодневной комуникацији и правилно их употребљава;
- препознаје врсте речи; разуме појам реченице и препознаје реченице према комуникативној функцији.

Следећи искази описују шта полазник зна и уме на **основном нивоу**,

2. Област **ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ**

- О1.СЈ.1.2.1.** Чита текстове штампане ћирилицом и латиницом.
- О1.СЈ.1.2.2.** Разуме дословно значење текста.
- О1.СЈ.1.2.3.** Одговара на једноставна питања у вези са текстом, проналази информације експлицитно исказане у једној реченици, пасусу, или у једноставној табели (ко, шта, где, када, колико и сл.).

1 Стандарди у овој области нису распоређени по нивоима.

2 Наставници бирају и препоручују полазницима књижевноуметничка дела и неуметничке текстове у складу са принципом индивидуализације наставе (у пракси нема обавезне и изборне лектире).

3 Под неуметничким текстовима подразумевају се текстови из науке о језику и науке о књижевности, научнопопуларни текстови из ових области и, по потреби, текстови из медија и других извора погодни за обраду градива из предмета Српски језик.

- 01.CJ.1.2.4.** Познаје и користи основне делове текста и књиге (име аутора, наслов, поглавља, пасусе и садржај).
- 01.CJ.1.2.5.** Процењује садржај текста на основу задатог критеријума: да ли му се допада, да ли му је занимљив; да ли постоји сличност између ликова и ситуација из текста и особа и ситуација које су му познате; издваја речи које су му непознате као и нејасне делове текста.
- 01.CJ.1.2.6.** Уноси се у свет књижевноуметничког текста и сагледава га на доживљајни начин.

3. Област ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

- 01.CJ.1.3.1.** Пише штампаним словима ћирилице и латинице дајући предност ћирилици.
- 01.CJ.1.3.2.** Почиње реченицу великим словом, завршава је одговарајућим интерпункцијским знаком.
- 01.CJ.1.3.3.** Употребљава велико слово приликом писања личних имена, назива места (једночланих) и назива школе.
- 01.CJ.1.3.4.** Користи речи и изразе који се употребљавају у свакодневној комуникацији (у кући, школи, на послу и сл.) и правилно их употребљава.
- 01.CJ.1.3.5.** Пише кратким, потпуним реченицама једноставне структуре.
- 01.CJ.1.3.6.** Пише поруку и кратку белешку.

4. Област ГРАМАТИКА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА

- 01.CJ.1.4.1.** Препознаје врсте речи (именице, заменице, придеве, бројеве и глаголе).
- 01.CJ.1.4.2.** Познаје значења речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији (нпр. у кући, у школи, на послу).
- 01.CJ.1.4.3.** Разуме појам реченице; препознаје врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне и заповедне) и по потврдности/одричности (потврдне и одричне).

5. Област КЊИЖЕВНОСТ

- 01.CJ.1.5.1.** Разликује прозни текст од текста у стиху.
- 01.CJ.1.5.2.** Прави разлику између измишљеног и документарног садржаја.
- 01.CJ.1.5.3.** Одређује главни догађај и ликове (који су носиоци радње) у краћем књижевноуметничком тексту.
- 01.CJ.1.5.4.** Одређује време и место радње у краћем књижевноуметничком тексту.

НАПРЕДНИ НИВО

На напредном нивоу полазник:

- чита, анализира и вреднује информације садржане у краћем тексту;
- пише кратак, једноставан текст користећи лексички фонд ширег обима;
- има елементарна знања о облицима речи и времену радње у реченици;
- тумачи препоручене књижевноуметничке текстове.

Следећи искази описују шта полазник зна и уме на напредном нивоу.

2. Област ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊЕ ПРОЧИТАНОГ

- О1.СЈ.2.2.1.** Изводи једноставне закључке у вези са текстом, анализирајући и обједињујући информације исказане у различитим деловима текста (у различитим реченицама, пасусима, пољима табеле).
- О1.СЈ.2.2.2.** Раздваја битне од небитних информација у тексту; одређује след догађаја у тексту.
- О1.СЈ.2.2.3.** Одређује основни смисао текста и намену неуметничког текста.
- О1.СЈ.2.2.4.** Препознаје фигуративно значење у тексту.
- О1.СЈ.2.2.5.** Износи доживљаје и свој став о садржају књижевноуметничког текста и образлаже зашто му се допада/не допада, због чега му је занимљив/незанимљив; да ли се слаже/не слаже са поступцима ликова.

3. Област ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ

- О1.СЈ.2.3.1.** Употребљава велико слово приликом писања имена држава и места и њихових становника, назива улица и институција; користи наводнике при навођењу туђих речи; правилно пише речцу ли и речцу не; употребљава запету при набрајању.
- О1.СЈ.2.3.2.** Користи лексички фонд ширег обима (речи и изразе).
- О1.СЈ.2.3.3.** Уме да попуни једноставан образац са основним подацима о себи (име, презиме, име родитеља, година рођења, адреса, телефон; школа, разред, одељење).
- О1.СЈ.2.3.4.** Пише кратак једноставан текст (нпр. на основу свог искуства); честитку, позивницу и разгледницу; своју биографију и поднесак.

4. Област ГРАМАТИКА И ЛЕКСИКОЛОГИЈА

- О1.СЈ.2.4.1.** Зна шта је књижевни језик; зна којим се књижевним језиком служи.
- О1.СЈ.2.4.2.** Препознаје граматичке категорије променљивих речи (род и број заједничких именица).
- О1.СЈ.2.4.3.** Разуме које је време исказано глаголским обликом.
- О1.СЈ.2.4.4.** Препознаје субјекат и глаголски предикат.
- О1.СЈ.2.4.5.** Одређује врсте реченица према комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне и заповедне) и по потврдности/одричности (потврдне и одричне).
- О1.СЈ.2.4.6.** Познаје значење речи и фразеологизама који се јављају у школским текстовима (у уџбеницима, лектири) и правилно их употребљава.
- О1.СЈ.2.4.7.** Схвата значај богаћења лексичког фонда.

5. Област **КЊИЖЕВНОСТ**

- О1.СЈ.2.5.1.** Разликује лирску од епске песме.
- О1.СЈ.2.5.2.** Разликује приповедање од описивања и дијалога.
- О1.СЈ.2.5.3.** Тумачи краћи, наративни књижевноуметнички текст: предвиђа даљи ток радње, објашњава расплет, уочава међусобну повезаност догађаја, на основу поступака јунака закључује о њиховим особинама, осећањима, намерама и сл.
- О1.СЈ.2.5.4.** Тумачи идеје у (препорученом) књижевноуметничком тексту.

5. Литература

- American Institutes for Research. (2007). *Writing Framework for the 2011 National Assessment of Educational Progress*.
- Anderson, L. W. & Krathwohl, D. (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York: Longman.
- Балком, В. Д. (W. Duffie Van Balkom) и Бауцал, А. (2011). *Концепцијални оквир Израда стандарда за ошће средње образовање (за гимназије и ошће предмете у оквиру средње стручног образовања*. Пројекат ОКНИ, материјал за интерну употребу.
- Bunch, B. M. & Cizek, J. G. (2007). *Standard setting: A guide to establishing and evaluating performance standards on tests*. London: Sage Publications.
- Harrison, C., Sainsbury, M. & Watts, A. (Ed.) (2006). *Assessing Reading from Theories to Classrooms*. Berkshire: National Foundation for Educational Research: Cambridge Assessment.
- Kenedi, D. (2011). *Pisanje i upotreba ishoda učenja: praktični vodič*. Beograd: Tempus kancelarija u Srbiji (Fondacija Tempus).
- Kintsch, W. (2005). An overview of top-down and bottom-up effects in comprehension: The CI perspective, *Discourse Processes*, 39, 125-128.
- Кликовац, Д. (2005). *Грамаџика српског језика*. Београд: Српска школска књига.
- Најдановић Томић, Ј. и Бауцал, А. (2011). *Концепцијални оквир – израда стандарда за функционално основно образовање одраслих*. Пројекат Друга шанса – Развој система функционалног основног образовања одраслих у Србији.
- Правилник о насљавном плану и програму основног образовања одраслих*. Просветни гласник РС, бр. 13/13.
- Правилник о ошћим стандардима ошћинућа за основно образовање одраслих*. Службени гласник РС, бр. 50/13.
- Wiseman, A. (2010). The Uses of Evidence for Educational Policymaking: Global Context and International Trends. *Review of Research in Education*, 34 (1), 1–24.
doi: 10.3102/0091732X09350472
- Zech, R. (2007). *Learner-Oriented Quality Certification for Further Education Organisations – Guidelines*. Hanover, Germany: ArtSet.

6. Прилози

Прилог 1 – НАСТАВНИ ПЛАН ФООО

Предмети/Модули	I циклус		Σ I-IV	II циклус		III циклус		Σ V-VIII	Σ I-VIII
	Основно описмењавање	Основне функционалне писмености		Основне општег основног образовања		Основно опште образовање и обуке за занимање			
				V разред	VI разред	VII разред	VIII разред		
Српски језик	100	100	200	85	68	50	50	253	453
_____ језик	100	100		85	68	50	50	253	453
Српски језик као* нематерњи језик	50	50	100	40	35	25	25	125	225
Енглески језик		50	50	17	34	34	34	119	169
Дигитална писменост		50	50	17	17	17	10	61	111
Математика	100	100	200	85	68	51	51	255	455
Основне животне вештине		50+5**	55						55
Физика					34	34		68	68
Хемија					34	34		68	68
Биологија				34	17	17		68	68
Примењене науке							50	50	50
Историја				17	17	34		68	68
Географија				17	17	34		68	68
Предузетништво					17	17	17	51	51
Одговорно живљење у грађанском друштву				25+ **	25+5**	25+5**	25+5**	120	120
УКУПНО (без језика мањина и српског као нематерњег језика)	200	355	555	302	353	352	242	1249	1804

*Начин остваривања програма српског језика као нематерњег приложен је у наставном програму српског језика.

**Часови који се остварују у сарадњи са социјалним партнерима у јединици локалне самоуправе.

Прилог 2 – Пример глобалног плана рада

Наставни предмет: Српски језик

Циклус функционалног основног образовања одраслих: Први циклус

Име и презиме наставника: _____

Школа: _____

Број часова у циклусу: _____

ОПШТИ ИСХОДИ ФООО	(...)
ИСХОДИ ПРЕДМЕТА ЗА ЦИКУС	(...)
ТЕМЕ	1. 2. (...)
СТАНДАРДИ	ОСНОВНИ НИВО НАПРЕДНИ НИВО
ПЛАН ПРАЋЕЊА НАПРЕДОВАЊА ПОЛАЗНИКА	1. Портфолио: <ul style="list-style-type: none"> • задаци за праћење напредовања полазника; • материјали за самоевалуацију полазника; • други задаци за полазника; • други продукти полазника. 2. Андрагошка свеска наставника 3. Сумативна и формативна тестирања
МАТЕРИЈАЛ ЗА НАСТАВУ И УЧЕЊЕ	1. Водич за наставника за предмет Српски језик 2. Материјал за полазнике за предмет Српски језик 3. Материјал на ЦД-у за наставнике и полазнике 4. Посебно припремљени материјали: (...)

7. Радна група за израду стандарда

Српски језик

Љиљана Пањковић, Школа за основно образовање одраслих, „Бранко Пешић”, Београд

Биљана Ивковић, ОШ „Јован Јовановић Змај”, Обреновац

Споменка Марковић, ОШ „Јосиф Панчић”, Београд

Вишња Мићић, Учитељски факултет, Београд

Радмила Жежељ Ралић, Савез учитеља Републике Србије

Ана Пејић, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања